

УДК:
341.76
Примљено:
17. јун 2008.
Прихваћено:
12. јул 2008.
Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XX) VII, vol=17
Бр. 3 / 2008.
стр. 821-874.

Јелица Стефановић-Штамбук
Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

ЗНАЊЕ ПРИРОДЕ И ВАЖНОСТИ НАЧЕЛА РЕШАВАЊА СУКОБА У ПРОЦЕСИМА МЕДИЈАЦИЈЕ: НАЈБОЉИ ОД СВИХ МЕДИЈАЦИЈСКИХ ПРИСТУПА¹⁾

Сажетак

Аутор пише о знању природе и важности начела решавања сукоба у процесу медијације, с освртом на прескриптивну теорију међународне медијације. Разликује три типа медијације, осврћући се посебно на манипулативну медијацију. Дефинише медијацију у равни дипломатске теорије, укључујући важне детерминанте и медијације приступе.

Кључне речи: Дипломатија, Медијација, прескриптивна теорија, медијација....

Прескриптивној теорији међународног посредовање (медијације) чине се бројне замерке (Стефановић-Штамбук, 2007). Највише напада трпи због повлашћивања појединих медијацијских приступа. Ударима критика изложена је склоност препоручивања једног типа посредовања као најуспешнијег за «излазак на крај» са сваким и међудржавним и унутрашњим интернационализованим сукобом.

Спорним се, свакако, не држе настојања прескриптивне теорије да изврши типологизацију посредничких пракси. Оспорава јој се препоручивање једног издвојеног типа медијације, односно ме-

1) Окосница анализе Бејконовог објашњења медијације саопштена је 23. фебруар 2007. у реферату под насловом «Који је најчешће најделотворнији алат управљања међународним конфликтима? Посредовање» на шпанско-српском симпозијуму посвећеном теми «The Role of Mediation in International Conflicts», одржаном на Универзитету у Београду – Факултет политичких наука.

дијацијског приступа, као најуспешнијег за решавање сваког међународног, или интернационализованог унутрашњег сукоба. Радови настали у том теоријском кључу, исправност прописаног избора најподеснијег типа медијације, подржавају резултатима истраживања предузиманих посредничких решавања међудржавних и унутрашњих интернационализованих сукоба.

Посвећеност откривању једног типа међународне медијације, који би у ношењу са било којим сукобом увек производио жељени исход, пребацује се прескриптивној теорији као погрешно одабрани сазнајни циљ. Оспорава јој се, на *једној страни*, одрживост саме замисли о могућности постојања или прављења медијацијског приступа «калауза». Указивање на заблуду о постојању једног типа медијације, делотворног увек и свуда, успешног у постизању ма ког циља везаног за обезбеђивање престанка сваког сукоба, тек је један правац критике. Посебну путању, на *другој страни*, праве замерке да предузетим прописивањем најподобнијег медијацијског приступа подрива плуралистичка полазишта и претпоставке о мноштвености узрока и врста сукоба, учесника и посредника. Налази се да опредељеност за препоручивање једног јединог типа медијације као погодног за ношење са сваким сукобљавањем, налик једној конфекцијској «величини која одговара сваком стасу», обара управо носива грађења сазнања о међународном посредовању.

Последичан је закључак да прескриптивна теорија међународне медијације, због рада «у име» и «за рачун» једног медијацијског типа, не успева да задовољи стварне потребе решавања умножавајућих међународних и интернационализованих унутрашњих сукоба. Сабране сазнајне слабости – сваљене на вршена редуковања мноштвености начина решавања и преображавања разнородних сукоба – окренули су незадовољне ка тражењу другачије теорије међународне медијације. Једно настојање проналажења замене без мана дало је, у међународним студијама, алтернативни теоријски приступ међународног посредовања и међудржавних и интернационализованих унутрашњих сукоба који је узглобљен у спољну политику (Touval, 2003).

Образложене мањкавости заснивања и сазнајних постигнућа ове алтернативне теоретизације (Стефановић-Штамбук, 2007) подстрек су наставку покренутих настојања да се развије побољшано разумевање међународне медијације. Изгледе за такав учинак има сидрење објашњења међународне медијације у дипломатску теори-

ју. Зато је основни циљ наредног излагања враћање мишљења међународне медијација у лежиште дипломатске теорије. Постављени циљ испуњен је предочавањем разумевања међународног посредовања у међудржавним и интернационализованим сукобима које садржи језгро дипломатске теорије.

Излагање овако одређеног предмета, *прво* се задржало на сажетом приказивању врста медијацијских приступа, или типова медијације које је израдила прескриптивна теорија међународне медијације и, нагињући извођењу рачунице њихове успешности, један прописује као најбољи. Остварена типологизација предочена је уз придружене примедбе из дипломатске теорије. Указано је на слабости нађене у разумевању међународне медијације које су одлучујуће подстакле на окретање од њега и покренуле стварање прескриптивној теорији алтернативне теоретизације, у очекивање да ће улазак у прављење сазнајних отклона користити поправљању учинака посредничких покушаја.

Други део заузима представљање дипломатске теорије као места разложног подизања алтернативне теоретизације међународне медијације. Најпре су саопштени оквирни чиниоци погодујући за такво узглобљење. Потом се суочило са оним делом «незадовољавајућег» производа данашње дипломатске теорије о међународној медијацији који од ње, као сазнајног упоришта прављењу алтернативне теоретизације, одвраћа не мали број теоретичара и истраживача.

Трећи део предочава запостављено језгро објашњења природе и начела процеса међународног посредовања у дипломатској теорији. Ово знање, створено током њеног историјског грађења, користан је зглоб подизању алтернативне теоретизације међународне медијације међудржавних и интернационализованих унутрашњих сукоба. Враћање мишљења међународне медијације у дипломатску теорију, стога, полази од усредсређеног извештавања о постојећим, али занемареним знањима о природи и начелима решавања сукоба у процесима медијације, укључујући и решења данас најчешће расправљаних питања избора медијатора и типа медијације. Саопштено је, у ту сврху, објашњење посредовања које је у есеју «О преговарању» («*Of Negotiating*») изложио 1597. године Франсис Бејкон (Francis Bacon, 1909-14). Ради олакшавања разумевања, овај готово заборављени педигре увида у суштину и начела посредовања, увучен је у оквир аналитичких јединица савременог схватања

структуре и чинилаца оквира медијације, расправљаних и сликовито предочених на страницама претходног броја овог часописа (Стефановић-Штамбук, 2008: 651). Бејконово објашњење међународне медијације, остварено у раном раздобљу грађења дипломатске теорије у Европи, изнето је препознатљивим језиком одомаћеним у данашњим теоријским радовима, као и у емпиријским и експерименталним истраживачким налазима о улози, структури и типовима међународне медијације у међудржавним и интернационализованим унутрашњим сукобима.

ДВОГУБИ РЕЗУЛТАТ ПРЕСКРИПТИВНЕ ТЕОРИЈЕ

Прескриптивна теорија дала је типологизацију медијацијских приступа. Обављено сређивање пракси посредовања признаје јој се као сазнајни допринос. Међутим, приврженици теоријске прескрипције највећим сазнајним дометом одређују извршено прописивање једног од њих као најбољег за решавање било ког међудржавног или интернационализованог унутрашњег сукоба. То помуђује вредност направљеног резултата.

Због повлашћивања ваљаности једног типа посредовања, постигнуто разврставање, уместо да буде упориште новим помацима у разумевању услова и исхода медијацијских процеса, извршава се у предмет препирања. Излази да типологизација прескриптивне теорије бива «благословена казна», јер одводи теоретичаре у прописивање једног типа медијације као најбољег. Сазнајни учинак тиме постаје двогуб. Временом, прописивање једног типа медијације привлачи већину критика. Број оспоравања потребе да се прописује један медијацијски приступ расте. Гомилање примедби на овакву склоност, поступно, надмашује бројност критика приступа који је заговоран као најбољи. Окупљањем пажње на тој страни, у засенак пада израђена основна класификација. Зато је потребно изнова прегледати ту скрајнуту величину резултата прескриптивне теорије међународне медијације. Остварено је разликовање *три типа*, односно *три* медијацијска *приступа*.

Први тип је «медијација као формулисање» (*mediation as formulation*). Други је «медијација као олакшавање», будући да посредник управља процесом као «олакшивач» споразумевања страна, то јест делује као «комуникатор» (*mediator as facilitator or communicator*). Трећи тип је «медијација као манипулација», односно «манипулативна медијација» (*manipulative mediation*). Издвајање ових

типова, односно приступа, прескриптивно опредељени теоретичари обавили су према препознатим разликама стилова управљања медијацијским процесима. Њихов је налаз да управљачки стил посредника одређује учинак међународних медијацијских напора у довођењу међудржавних и интернационализованих унутрашњих сукоба било до преображаја, или потпуног решења.

МЕДИЈАЦИЈА КАО ФОРМУЛИСАЊЕ (MEDIATION AS FORMULATION)

Посредник се у овом приступу поставља као пресудно одређујући у управљању процесом медијације. Кључни положај заузима наглашеним пружањем суштинског доприноса покретању споразумевања сукобљених страна, постизању споразума, а, често – у његовом спровођењу током пост-медијацијске фазе – и закључном ућуткивању бучног насиља правним намиривањем откривених и прикривених злочина, извршеног насиља, нанетих патњи.

Назив овог типа медијације, односно медијацијског приступа, истиче обавезу посредника да као управљач понуди подлогу, или основу, или потку решења странама у конфликту. Ова потка, подлога, основа у аналитичком жаргону зове се «формула». Праксе називања формуле су шаролике. Наћи ће се у њима изрази попут «склопа идеја», «оквира споразума», «предлога у тачкама», «смерница», «мапа пута». Медијатор користи знање и машту, уз интелигенцију и такт – као основне састојке од којих је направљена дипломатија – како би непријатељским странама предложио основу решења. Тиме им помаже да одаберу неку узајамно прихватљивију могућност од оне, или оних које свака, из јазбине својих искључивих интереса и циљева, види као једино решење. Прављењем основе споразума, или сроченом једначином решења, коју потом стране међусобним уступцима морају попунити у појединостима, посредник надзире садржај споразумевања и споразума, тиме и садржину спора, а не само уређење поступка и процеса посредовања.

ШТА ФОРМУЛИШЕ ПОСРЕДНИК?

Целовито посредничково управљање медијацијским процесом – и успостављањем, и одвијањем (како у погледу поступка, тако и у погледу приступа) и садржином – потакло је поједине дипломатске теоретичаре да се брижљивије од прескриптивних теоретичара баве упливом врста прављених основа (формула) споразума

на исходе посредовања. Четири врсте основе споразума, односно формуле, то јест четири врсте једначина споразумевања, издвојено су обрађене у дипломатској теорији.

Једна врста су *оквири споразума* (Барстон, 2006: 238). Оквир споразума (*framework proposals*) је посредничка свеобухватна једначине за споразумевање страна у преговорима којима управља. Суштински су оквири споразума различити од *оквирних споразума* (*framework agreements*). Оквирни споразуми су једна врста завршног резултата преговора, или процеса посредованог преговарања. Зато их је неисправно поистовећивани са оквирима споразума. Оквири споразума су тек основе за споразумевање. Оквир споразума посредник је начинио као једначину за коју процењује да може обезбедити започињање споразумевања сукобљених страна и одвијање започетих преговора до закључивања споразума. Оквир споразума, односно суштински речено оквир споразумевања, посредник саставља настојећи да стране у сукобу уведе у процес преговарања и кроз њега их доведе до узајамног прихватљивог решења.

Свеобухватну основу посредник може сачинити било уобличавањем општих начела (*general principles*) – како је Хенри Кисинџер (Henry Kissinger) уобичајено поступао у посредовањима које је водио (Barston, 2006: 238, 243) – било утврђивањем распореда и временског редоследа (*timetable*) расплитања и могућег решавања свих спорних питања (Barston, 2006: 238, 243). Сваког посредника његов дипломатски стил опредељује хоће ли управљати процесом преговора тако да сукобљене стране најпре постигну споразум о скупу начела, а доцније га «попуњавају» појединоштима, или ће прво ићи на остваривање «опипљивог» споразума о сржном питању према утврђеном редоследу, а потом прелазити на остала.

Извесно је да развијање односа сукобљених страна и пуна укљученост у заједничко попуњавање узајамно прихватљивим појединоштима оквира споразумевања, као основе завршног споразума, уграђују потпоре доследности у његово потоње спровођење. Такве погодности раде у прилог делотворности оквира споразума као врсте основе садржине медијацијског процеса. Зато посредници управљање споразумевањем ослањају на ову свеобухватну формулу, или једначину споразума. Нарочито јој прибегавају уколико су учесници сукоба дуго неговали непријатељства и неумољиво су огорчено искључиви.

Интегративну (обједињујућу) врсту основе споразума посредник користи за грађење подлоге узајамног разумевања сукобљених страна (Barston, 2006: 238). Некада обједињујућа основа може бити заједничко виђење исхода споразумевања. Некада ће то, можда, бити уско подручје интересне блискости о коме могу суштински преговарати. Користећи интегративну основу споразумевања посредник сужава непомирљиве разлике међу учесницима сукоба, користећи се пребацивањем појединих отворених питања на колосек двостраног решавања, или издвајањем појединих решења у поверљиве протоколе (Barston, 2006: 238, 243).

Инкременталну (поступну) основу посредник прави разлагањем сукоба на особена питања. Процењујући степен њихове решивости, у први план издваја изгледнија за споразумевање. Управљачки циљ је да постизањем споразума о мање спорним питањима подстакне стране на наставак споразумевања. Очекивање посредника је да ће, једном направљеним искорак у споразум, водити стране да даље граде, корак по корак, узајамно прихватљива решења теже решивих проблема (Barston, 2006: 238).

Компензациону (надокнађујућу) врсту основе споразумевања посредник користи уколико решење сукоба неизбежно производи неједнаке добити за стране (Barston, 2006: 238). Како би неједнако «награђујуће» решење могло бити направљено прихватљивим страни, или странама које ће се њиме наћи оштећене, посредник мора у основу споразума укључити пронађене одговарајуће и поуздано оствариве накнаде. Уграђене задовољавајуће накнаде, по и обиму и по изгледности, за страну или стране које страхују да ће сносити штете су одлучујуће у прихватању посредникове компензационе једначине споразумевања, као и решења проистичућег из ње.

Представљене врсте основа споразума могу бити прављене на два начина. Поступак да се до ма које од њих дође може бити или «паковање», или «распакивање» проблема. Посредник, *на први начин*, одабрану врсту основе прави издвајањем сужених разлика међу странама путем «*јединственог преговарачког текста*» (*single negotiated text* - SNT). Овим је добио «спаковану» једначину. Ниједна страна из тог «пакета» не може «вадити» чиниоце које јој из неког разлога не одговарају. Посредник основу споразума, коју ће користити за увођење страна у суштинске преговоре, може, *на други начин*, добити разлагањем утврђених несагласности. Таквим «распакивањем проблема» отклања спорне чиниоце, «стављајући их на

страну», а у основу споразума укључује једино свима прихватљива питања. Садржај око којег је, вероватно, отклонио претежно неслагање расположив му је за основу споразумевања.

Прескриптивно опредељени теоретичари не полажу пажњу ни на поступке којима посредници састављају основе споразума, као ни на врсте срочних основа споразумевања. Задовољавају се најуопштенијим истицањем да уколико се медијација одвија као формулисање, посредник, ради остваривања споразума на направљеној основи решења, користи стратегију повезивања или обједињавања (*интеграције*) сукобљених страна. Учесници у огорченим и окорелим, озбиљним сукобима често одбијају да напусте утврђене «положаје». Супротности које су их извеле у насиље своде у супротстављеним решењима за конфликт. Међу овако опредељеним странама – прескриптивни теоретичари налазе довољним што тврде – да посредник или посредници интервенишу, примерено стратегији интеграције.

Према прескриптивној теорији механизам усклађивања (*координације*) је неопходан посреднику за удруживање учесника сукоба, како би их истовремено и заједно извео из запоседнутих углова опречних решења. Усклађивање је нужно за њихово покретање да предлозима и уступцима пођу једни другима у сусрет. Налази су и да механизмом координације посредник обезбеђује плодотворније погађање (*bargaining*) страна.

Због запостављања разликовања чинилаца уређења посредничког процеса, потом, чинилаца процеса посредовања – процедуре (поступка) и приступа – и, затим, чинилаца садржине посредовања, прескриптивни теоретичари све њих спојено посматрају у медијацијском приступу, односно типу медијације. Отуда пристижу нејасноће у предоченим, али необјашњеним поступањима посредника у извлачењу сукобљених страна из глиба одбијања општења, одбацивања започињања преговора, и подривања вођеног преговарања.

Остављена неразјашњења таквог реда отклања дипломатска теорија. Чини то полагањем пажње на различитост чинилаца поступка (процедуре) и чинилаца приступа у међународним посредничким процесима (Барстон, 2006: 237). Начин састајања страна, учесталост састанка, дневни ред, редослед његових тачака, начин увођења предлога су *чиниоци поступка* (процедуре) процеса међународног посредовања (Barston, 2006: 237). Посредник процеду-

ралне чиниоце уобличава и предлаже како би код непријатељских страна изменио опажање узорка и, последично, ставове о сукобу, тежећи да развије њихову спремност за преговоре и приврженост преговарању.

Посреднику је за довођење сукобљених страна до споразума у предузетом медијацијском процесу неопходно управљачко одређивање не само чинилаца поступка, већ и *чинилица приступа*. Посреднички приступ чине: грађење општења страна, посебно ако је сасвим прекинуто или није могло бити ни успостављено; уоквирење проблема; одређивање (дефинисање) питања; стварање прихватљивих замисли о најопштијем могућем изгледу заједничког решења; развијање спремности, подстицање на показивање воље, и стварање решености на одлучивање сукобљених страна да уђу у преговоре и од почетних преговарачких корака праве напредак ка суштинским разменама уступака до завршног споразума (Barston, 2006: 237).

Прескриптивна теорија занемарује разлике ова два скупа чинилаца процеса посредовања. Зато се у описивању обележја издвојеног типа медијације као формулисања служи недовољно одређено и стратегијама и тактикама и техникама. Њима наизменично покрива целину деловања посредника у успостављању и процедуралних чинилаца процеса и чинилаца приступа процесу. Најчешће тип посредовања као формулисања приказује особеним по процедуралној тактици медијатора. Тако подвлачи да посредник утврђује структуру (уређење) преговора одређивањем ко ће бити позван и ко ће учествовати, одлучивањем хоће ли обелоданити или не покретање преговора, да ли ће их водити у оквиру јавних или поверљивих заседања. Прескриптивна теорија додаје збиру нађених обележја овог медијацијског приступа и да посредник бира средства општења и место (или места) одвијања преговора.

ИМА ЛИ ФОРМУЛЕ ЗА МЕСТО И НАЧИН ПОСРЕДОВАЊА?

Некада се пренаглашава утицај избора места одвијања посредовања на започињање и исход медијацијског процеса. Неуобичајена места одвијања посредованих преговора често плене пажњу. Међутим, најосудније почетне или припремне кораке посредници предузимају на местима која не привлаче позорност. Састанци међународних или регионалних организација, или дипломатске мисије у трећим земљама обично пружају оквир покретању посреднич-

ких покушаја, припремама за започињање процеса посредовања, а повремено и за његово одвијање.

Неупадљива места у сенку баца занимање побуђено, на пример, избором лорда Карингтон (Carrington), некадашњег британског секретара за иностране послове, да као посредник у југословенској кризи одржава састанке са сукобљеним странама у дирекцији аукцијске куће Садеби (Sotheby) у Лондону; или одлуком посредника УН да се преговори воде у пустињском шатору на «ничијој земљи» између сукобљених војски (Bercovitch, Rubin (eds.) 1992). Слично је многим још увек занимљиво организовање преговора у папској палати током посредовања Ватикана оствариваног од 1979. до 1984. године, у спору дужем од једног века, између Аргентине и Чилеа око канала Бигл (Princen, 1992).

Медијатор, ради олакшавања споразумевања сукобљених страна, избегава да одабере одржавања посредованих преговора у месту које би оне могле искористити као повод, било наћи за подстрек одбијању преговарања, или узети за оправдање или разјареним, или сувопарним, или бесплодним наступима уколико преговоре, ипак, прихвате. Посредников избор места где ће стране у сукобу преговарати није одлучујући за исход процеса посредовања. Тако остаје, ма колико се, због занимања које побуђује, чинило да важност овог процедуралног чиниоца процеса посредовања стоји другачије.

Стручну и лаичку јавност привлачи маштовитост одабраног места одржавања преговора у предузетом посредничком процесу. Међутим, завршне одлуке о прихватању могућег споразума ту се не доносе. Стручној јавности је то добро познато. Свака страна у посреднички вођеним преговорима доноси предложени споразум у «своју кућу». Стога се и истиче да је за успешан исход преговора често неопходно присуство посредника на оном месту, и у време где свака страна, унутар «четири зида» расправља, процењује и одлучује хоће ли прихватити или не нађена решења посредованим преговорима.

Прихватљивост направљеног споразума посредованим преговорима тренутак је «истине» и за посредника, и за стране у сукобу, и за различито заинтересоване за исход медијацијског процеса, али не и укључене у њега. Зато што се суштинске одлуке о прихватању споразума доносе «код куће» – мада не превасходно, нити само због тога – много простора у теоријским и аналитичким радовима заузима расправљање да ли је «боље» да посредник води процес

преговарања сукобљених страна тако што ће се он кретати међу њима (*шатловати*) или је, пак, за успех решавања погодније да их окупи на једном месту и ту управљачки води њихове непосредне преговоре.

Посреднички успеси Хенрија Кисинџера (Henry Kissinger) – површно приписивани његовом «шатловању», а не суштинском раду на прављењу основе (формуле) споразума и надзирању постизања решења постављањем рокова споразумевања странама – произвели су убеђење да је најуспешнији процедурални метод медијације кретање посредника међу странама. Такозвана «шатл дипломатија» (*shuttle diplomacy*) посредника приписана је као проналазак Хенрију Кисинџеру. Он је, пак, трезвено одбијао приписану славу да је проналазач овог начина уређивања поступка управљања одвијањем процеса посредованих преговора. Оповргао је и да је творац тог назива. Поречену заслугу за прављење кованице «шатл дипломатија» поткрепио је сведочанством да се ње досетио Џо Сиско (Joe Sisco) називајући «шатловањем» учестале летове америчког посредничког тима између Асуана и Јерусалима у покушају довођења Египта и Израела до закључења споразума (Kissinger, 1982: 799).

Слично прецењеном утицају избора места на исход медијације, претерано се истиче уплив одлуке посредника на који ће начин поступати у вођењу одвијања процеса преговора сукобљених страна. Некада стране подозревају да посредник стиче превелики утицај на суштину споразума уколико се са њима састаје појединачно. Зато одбијају да прихвате посредникову «шатл дипломатију». Обично тада захтевају да их посредник окупи и да заједно «седну за сто». Овакво тражење проистиче из уверења једног, или свих учесника сукоба да ће на овај начин умањити управљачки утицај посредника, остварити надзор над одвијањем процеса посредовања, и ограничити слободу посредничког утицаја на изглед споразумног решења.

Грешку у овом закључивању стране праве јер не увиђају да посредник претежан утицај на исход медијације остварује основном споразума коју прави. Уколико су учесници сукоба прихватили срочену посредничку основу (формулу) решавања сукоба – било као искључивање одређених могућности, или укључивање појединих – непропустиву за учинке које теже да постигну, потпуно је небитно хоће ли посредник «шатловати», или ће од њега изнудити да

у одвијајућим преговорима сви седе за «једним столом». Решење које стране желе неће постићи ни у једном, ни у другом случају, уколико је оно унапред искључено прихваћеном основом за посредовано споразумевање.

Виђени из тог угла и избор места вођења посредованих преговора, и одабир начина поступања у управљању вођеним процесом посредованог преговарања сржно су одређени суштином сукоба, суштином односа сукобљених страна, суштинским односом посредника према њиховом сукобу, свакој од њих, и суштинском значају посредованог решења. Све те односе посредник мора вагати. Исправно одмеравање важност њихових суштина битно је како би процес споразумевања сукобљених страна водио напредовању до узајамне сагласности о преображају или решавању сукоба. Стога сваки медијацијски процес захтева као подлогу одмереност свих претходних односа.

Подлога свих одмерених односа у сваком медијацијском процесу најисправније је место проистацања посредничке одлуке да се само он сусреће са странама крећући се између њих (шатловање), или их доведе у непосредан додир – окупљањем на заједничким седницама – и држи за истим столом – било ког прихватљивог облика – да преговарају (*direct talks*), или да примени неки од начина вођења преговора страна на близину (*proximity talks*) доводећи их у исто место, али без званичног окупљања и одржавања заједничких разговора. Прописивање једног најбољег посредничког избора у сваком случају медијације није изводљиво. Пошто се сукобљеним странама не може прописати најбоље понашање, то се ни посреднику не може прописати најбоља формула за избор места и начина управљања њиховим споразумевањем.

Најважније је да посредник у управљању уобличавањем и успостављањем посредничког процеса предухитрити одбијање учесника сукоба да воде разговоре. Постављањем чинилаца уређења процеса медијације посредник покушава спречити сукобљене стране да прибегавају правдањима како би пристанком на разговоре признали противника, непријатељску другу или непријатељске друге стране, посебно уколико је одбацивање признања другог, или других као равних, односно, његових или њихових захтева као законитих и правно допустивих, изазвало огорчена и кобна насиља.

Медијатору припада обавеза да срочи (формулише) и назив преговора и дневни ред и називе и редослед његових тачака. Сва-

ки од ових чинилаца уређења мора бити пажљиво прављен како не би одвратио стране од прихватања остваривања медијацијског процеса. Најбитнији медијаторов посао у типу посредовања као формулисања чини припремање основе споразума. Спада у његове задатке и да направи једначину (формулу) за место, време, начин и учесталост покушаја удруженог одлучивања о прихватљивом споразуму подигнутом на направљеној основи.

Посредник стога утврђивање где, када, како и колико пута ће бити покушано да стране покажу је ли споразум међу њима могућ, и на који ће начин, ако буде постигнут, бити званично прихваћен, и постати обавезујући. Одлучује и у ком виду ће резултати споразумевања страна бити утврђени. Решава једначину (прави формулу) и како ће остваривање споразума бити надзирано, уколико би био постигнут. Праћење и управљање извршавањем споразума после постизања посредованог решења изузетно је битно. Попут преговарања ни посредовање није процесно окончано тренутком склапања споразума. Сваки процес преговарање довршен је, како дипломатска теорија уредно подсећа, задовољавајућим спровођењем закљученог споразума.

КАКВА ЈЕ ФОРМУЛА ЗА ТРАЈАЊЕ ПОСРЕДОВАЊА?

Прескриптивна теорија међународне медијације посебно истиче да је значајно посредничково управљање процесом у тактичком погледу. Ову врсту надзирања тока процеса посредовања медијатор обавља упозоравањем страна на хитност налажења решења и уверавањима да постоје временска ограничења њиховог споразумевања. Посредничкова обавеза није само да упорно подсећа стране на рок до када споразум мора бити постигнут, већ да постоји дати оквир унутар кога морају наћи решење.

Ниједан посреднички процес решавања сукоба не може трајати у недоглед. Суштина посредовања је да обезбеди суштинско мењање сукоба извођењем његових учесника из одбијања разумевања у започињање споразумевања. Није изводљиво очекивати да ће се такво преображавање односа догодити «у трен ока». Међутим, ма колико медијацијски процес изискивао времена не може трајати бесконачно дуго. Трајање захтевано за привођење успешном завршетку процеса посредованог изласка из сукоба, налажењем прихватљивог споразума, не сме допустити да неограниченим одвијањем буде везан и укључен у структуру и динамику самог сукоба. Прескриптивна теорија зато прописује да посредник штити медијациј-

ски процес од ове замке постављајући странама рокове до којих се споразум мора постићи, или решење наћи.

Дипломатска теорија развила је већи опрез према посредничком упозоравању страна на рокове за постизање споразума и употребу орочавања споразумевања, него што је то успело прескриптивној теорији међународне медијације. Показује се да искуство подучава посреднике на уздржавање од постављања рокова. Страх од исхитрености орочавања, или неуспеха да захтевани рокови буду испуњени, наводи посреднике да олако не посежу за њиховим формулисањем. Несмотрено дати рокови, или рокови који се пробијају слабе уверљивост посредника (Barston, 2006: 237). Тиме он смањују своју способност управљања процесом посредованих преговара. Поред тога што давањем рокова посредник може радити «против себе», и стране могу подривати посредникове управљачке напоре постављајући своје рокове.

Некада се могу служити одуговлачењем у споразумевању и незакључивањем споразума правдајући се расписаним изборима. Супротно, могу захтевати хитно закључивање споразума, прибојавајући се промена унутрашњих или међународних прилика. Посредник мора деловати «по слуху», уколико жели да очува одржање медијацијског процеса. Успешније ће управљати његовом динамиком уколико «ослушкује» однос страна према налаженим решењима и «чује» њихова задовољства или незадовољства. Тада може предвидети чему ће бити склоне да прибегну како би изазвале или што брже окончавање посредованих преговора, или одуговлачење, или прекид који би могле представити као оправдан.

Исправно, према налазима прескриптивне теорије, посредникове процедуралне тактике морају зато увек бити усредоточене на осујећивање сваког једностраног деловања ма које стране. Дужност посредника је да учеснике сукоба држи у процесу тражења споразума упорним предочавањем неупоредиве штетности за њихове појединачне интересе сваког једностраног чињења у односу на вођење преговора и постизање решења, чак и оног појединачно најлошијег од кога страхују. Уместо неумесног орочавања споразумевања, или основаног стављања оквирних рокова, али оптерећеног опасности да их стране злоупотребе, најпогоднија посредникова формула, за управљање привођењем посредованог споразумевања страна узајамно прихватљивом споразуму, остаје упорност у предочавању да ће једностраним чињењем и останком без решења «проћи горе»,

него што би то било ако пристану на заједнички споразум, чак и ако га процењују као за себе најгори могући.

МЕДИЈАЦИЈА КАО ОЛАКШАВАЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ (*MEDIATION AS FACILITATION*)

Често се «медијација као олакшавање комуникације», због упадљиво «скромног» управљачког положаја посредника, у поређењу са положајем посредника у типу «медијације као формулисања», поистовећује са «*добрим услугама*» (*good offices*).

Медијација као олакшавање комуникације је тип посредовања. Није истоветна добрим услугама. Добре услуге су облик укључивања треће стране у неки спор. Међутим, страна (или стране) која пружа добре услуге помаже странама у спору да опште како би га решиле, или избегле прибегавање насиљу као начину решавања. Давалац добрих услуга, међутим, управљачки не води процес њихових преговора. Остајање треће стране изван преузимања управљања процесом преговора учесника сукоба јасно разликује добре услуге од медијације.

Извесно је да олакшавање комуникације, као медијацијски приступ, обележава неупоредиво «мекша» улога посредника у прављењу основе споразума од улоге коју, у прављењу основе споразума сукобљених страна, има посредник који је формулише. Поредбено, управљачка улога коју игра медијатор предузетим олакшавањем комуникације страна у конфликту, уочљиво је «срдачнија» од управљачке улоге коју има медијатор као «манипулатор». Олакшавање комуникације сукобљених страна као управљачки приступ захтева да за окорели, «тврди» проблем немогућности или неспособности страна да опште, посредник нађе «мека» решења. Посао медијатора је да процесом преговарања управља стварајући «когнитивне» услове за споразумевање учесника сукоба. Мада ова «мека» решења изгледају «лака», такав закључак је олак.

Улога посредника који олакшава комуникацију изузетно је захтевна. «Тешка» обавеза пада на њега. Медијатору, у овом типу посредовања, припада стварање претпоставки за комуникацију међу странама које су и запале у сукоб зато што нису биле способне да се разумеју и споразумеју око својих разлика. Како би олакшао комуникацију таквих учесника, он мора учинити да буду отклоњене препреке у разумевању међу њима, остварити да прихвате схватања да једино заједничким споразумом могу закључити сукоб, и

изградити потврђену спремност да га преговорима удружено постигну. Ради олакшавања разумевања деловања посредника као «олакшивача» комуникације, које укључује и процену да не пренеси одређене поруке међу странама штетне за успостављање разумевања, неретко се помиње опомена државног секретара Сједињених Америчких Држава, Александра Хејга (Alexander Haig), изречена у априлу 1982. године током једног од «шатловања» између Лондона и Буенос Аиреса, министру спољних послова аргентинске владајуће војне хунте, Никанору Кости Мендесу (Nicanor Costa Mendez) како «страхује» да се као посредник у сукоба између Аргентине и Велике Британије «мора вратити кући» са својим тимом, јер би изнети аргентински предлози о суверенитету били «...апсолутно неприхватљиве Британцима» (Haig, 1984: 281, 289).

Посредник који својим деловањем олакшава комуникацију, процесом посредовања управља омогућавајући сукобљеним странама да уклоне оне разлоге који су им нарушили међусобно разумевање и општење. Ослобађајући учеснике сукоба узајамног неразумевљања, нетрпељивости и непријатељстава посредник их уводи у процес заједничког тражења основе или «формуле» решавања сукоба. Производећи услове за комуникацију гради измењени однос сукобљених страна, помаже им да преоквире проблем, пронађу заједнички разумљиве и прихватљиве одреднице решења, увиде смисленост другачијег стања од сукоба, буду способне да га заједно замисле, и реше се да до њега заједнички дођу преговорима постигнутим споразумом. Посредник који олакшава комуникацију управља стварањем неопходних чинилаца приступа процесу преговарања сукобљених страна, за разлику од медијатора који ради управљања процесом преговарања суштински производи основу, подлогу или темељ споразума за њих.

Улога медијатора у медијацијском приступу олакшавања комуникације своди се, за прескриптивну теорију, на обезбеђивање комуникације или успостављање општења страна у сукобу. Посредник није задужен да управљачке напоре усмерава на суштину садржине конфликта. Односно, не лежи на њему обавеза проналажење «формуле» за споразумевање учесника сукоба, или прављење основе њиховог могућег споразума. Суштина управљачког посла посредника као олакшаватеља комуникације је да управља процесом преговарања учесника сукоба налажењем једначине за успостављање одрживог преговарачког процеса међу њима, а не да упра-

вља процесом њиховог преговарања ради претварања у споразум једначине решења коју је нашао.

Посредник који олакшава комуникацију може покренути стране из сукоба ка споразумевању тиме што ће деловати као «канал» општења међу њима. Често је то изузетно важно. Стране у конфликту одбијају да уђу у сваку врсту размене. Држећи се уверења да би признале легитимност противника, озакониле његове захтеве, или откриле своје слабости одбијају међусобне разговоре. Медијатор, и када омогући успостављање комуникације међу странама, мора, по започетом општењу, остати посвећен обезбеђивању непрекидности њихових расправа и разговора до преласка са дијалога на преговоре. Будни старатељски опрез посредника који олакшава комуникацију сукобљених страна је неминован. Оне, вођене негованим непријатељствима, лако могу прекинути тек започето и полазно покренуто општење.

Стратегија посредника и у овом приступу за прескриптивну теорију је *обједињавање* (интеграција). Бројни су механизми интегрисања којима се посредник може служити. Крећу се од добрих услуга до помагања у уобличавању и саопштавању порука. Најбитније је да у овом послу управљања општењем, прекинутим или избаченим из колосека добронамерности и улудности међу странама у конфликту, медијатор из порука «скине» слојеве непријатељстава, непомирљивости, или неразумевања.

Прескриптивна теорија наводи разноврсне технике које посредник може применити у довођењу сукобљених страна до општења и започињања преговора. Медијатор свакој од њих може помагати да има приступ свим неопходним информацијама о способностима и намерама противника. Сврха овакве врсте стратегијских информација је очита. Стратегијске информације омогућавају странама да уоче низ узајамно прихватљивих ненасилних исхода, и процене који су им од њих пожељнији од насиља. Може им откривати и независно прикупљене информације. Кључно је, свакако, што разјашњењима, различито предоченим чињеницама, укупним комуникативним деловањем, посредник може допринети да се стране уздржавају од насиља. Учвршћивање ненасиља, повратно, олакшава успостављање и одржавање комуникације. Одржавање успостављене комуникације требало би, узвратно, да код противничких страна произведе способност и спремност за заједничко удружено решавање постојећег сукоба преговорима, ради склапање свима прихватљивог споразума.

Посредник као олакшивач комуникације дугорочни и најтрајнији уплив остварује отклањањем представа о непријатељима и противницима које стране «негују» једне о другима. Промењеном представом о непријатељу или противнику – посебно хуманизованом слике о њему склањањем намерно изопачених, погрешних и неистинитих «прича» – медијатор најпоузданије отвара пут узајамном побољшању разумевања интереса и забринутости учесника сукоба. Обустављајући «оцрњивање» посредник може постићи најзначајнији преокрет у обнављању међусобног општења. Престанак «оцрњивања» загрижене учеснике конфликта уводи у разумевање да су супарници, а не нужно и непријатељи. Когнитивни обрт омогућава свакој страни да увиди како сукоб који су направиле и у њега се уплеле не мора, нити може бити решен уништењем оне друге, или оних других.

Оствареним разумевањем сукобљене стране излазе из ровова огорчено окорелих непомирљивости, којима су до тада опасно држале на снази узајамна непријатељства. Разумевањем, произведеним управљачким радом посредника који је олакшавао комуникацију, стране прелазе из раздвајајућих искључивости на бављење уоченим питањима од заједничког интереса, чијим удруженим преговарачким решавањем све стичу користи.

МАНИПУЛАТИВНА МЕДИЈАЦИЈА (MEDIATION AS MANIPULATION)

Овај медијацијски приступ, или тип медијације прескриптивна теорија обележава пресудном улогом посредника. Посредника поставља за неспорног управљача манипулацијским типом посредничког процеса. Бројни прескриптивни теоретичари, у својим закључцима, приписују посреднику суштински доприноси преговорима, јер је у њима он «за воланом», или «у седлу». Посредницима зато усрдно препоручују одабир манипулацијског приступа као најбољег. Подразумевају под овом оценом претпостављање највеће успешности манипулативне медијације у решавању, или преображају сукоба.

Заузето место искључивог управљача посредничким процесом, тврди прескриптивна теорија, медијатору омогућава коришћење таквог положаја у пуној мери. Често је уверење да посредник, захваљујући заузетим местом «за управљачем» медијацијског процеса, има на располагању све потребне полуге утицања на исход

посредовања, изглед и суштину споразума, и да их може неометано употребљавати. Посредник је искључиви руководилац медијацијом као манипулацијом. Постављање на тај начин отвара му приступ за успостављање «буџета» сукоба и решења. Доступност и средстава «награђивања» и средстава «кажњавања» оспособљава га да за управљање исходом процеса посредовања употребљава и повећавање непосредних трошкова продужавања сукоба за стране, као и увећавање њихових будућих трошкова проистичућих из одбацивања споразума. Манипулативна медијација подразумева да посредник прави «ценовник» или «трошковник» и сукоба и његовог споразумног решавања.

Простор да пресудно утиче на окончање конфликта посредник у манипулацијској медијацији држи чувањем у својим рукама механизма измене тог, такозваног «трошковника конфликта» за све стране. Посредник, или посредници могу не само нудити, него и опипљиво награђивати «шаргарепама», или «компензацијама» (награђујућим накнадама) стране ради увећавања привлачности решења које им нуде. Посебно имају користи од «плаћања» странама које хоће споразум. Поред подстицаја, посреднику су на располагању и казне, «батине» или «притискање».

Притисци повећавају трошкове за страну или стране које одбијају споразумевање. Цене одбацивања споразумевања, а посебно неприхватања споразума су «растуће». «Скупа» ускраћивања због неприхватања споразумевања и направљеног споразума могу се кретати од «нижих» дипломатских и економских казни, до «високих» претњи непосредном војном интервенцијом. Посредничково располагање овом врстом механизма измене «трошковника конфликта» за стране мора бити потпуно покривено употребљивошћу. То значи да посредник мора бити опремљен не само могућностима да учесницима сукоба предочава изабрана било «подстицајна», било «принудна» средства, или и једна и друга – будући да пружање ни обећања, ни упозорења није увек довољно за делотворно управљање. Посредник који користи манипулацијски приступ у медијацијском процесу мора бити оспособљен за потпуно деловање поседовањем обезбеђене уверљивости.

Посредник је поуздано уверљив када је личним способностима, угледом или статусом опремљен да оствари и позитивно и негативно, да «дели» и предочене и «награде» и «казне». Неће бити делотворан уколико тек привлачи и охрабрује, или упозорава и застрашује навођењем награда и казни, већ само ако «држећи се

речи» пружа обећано «награђенима», а «кажњенима» скривљено «наплаћује». Обично се највећи степен уверљивости, према оценама прескриптивне теорије, постиже када је овлашћени посредник, или када су овлашћени посредници, представници стране или страна које су у стању да учеснике сукоба приволе на споразум, а уколико је потребно решење наметну и принудом. Додатно је потребно да стране иза посредника буду поуздано привржене неповлачењу из посредничког процеса после постизања споразума. Повремено је најбитније да остану и спремне и способне да дугорочно надзире спровођење споразума постигнутог посредовањем.

Стратегија манипулације и целокупан механизам којим посредник располаже захтевају коришћење примерених техника. Прескриптивна теоријска и истраживачка литература богату праксу техника, примерених манипулацијској управљачкој стратегији, углавном одваја за истицање појединих од њих. Вредним наглашавања мери оне које је нашла да се искуствено процењују најделотворнијим. Излази, из таквих мерила, препоручивање посреднику да му успех обезбеђује служење најчешће коришћеним техникама из богатог манипулативног арсенала.

Најусрдније саветоване технике посреднику у манипулацијском посредовању су: држање страна «за столом»; мењање њихових очекивања; преузимање одговорности за уступке; обезбеђивање и пречишћавање информација; помагање да се ослободе обавеза; награђивање за међусобно остварене уступке; притискање да покажу флексибилност; обећавање средстава; претње повлачењем средстава; нуђење да се надгледа спровођење споразума; додавање подстицаја; запређивање казни; претње прекидањем посредовања и пребацавањем решавања конфликта на «нови терен», обично већ држан приправним и најављиваним.

Насупрот прескриптивној теорији дипломатска теорија је већински изричита да је суштина посредовања убеђивање, а не манипулисање сукобљеним странама. Тежину и бројност ограничења која сачекују посредника у стварању услова, уређивању, успостављању и управљању процесом преговарања учесника сукоба, дипломатски теоретичари не потцењују. Сматрају, међутим, недопустивим да се због њих убеђивање изроди у приморавање или присиљавање, а посредовање у принуду. Ризик неуспеха прати посредника у различитом обиму дуж путање сваког медијацијског процеса. Увек се он креће дуж неизвесности и ризик је присутан, независно да ли

се одлучио да преузме скромнију управљачку улогу, или се решио да управља целином медијацијског покушаја. Кључним «иметком» или преимућствима посредника у ношењу са ризиком, или за поузданије кретање дуж неизвесности медијацијског процеса, дипломатска теорија налази: *преговарачку вештину, ранији успех, знање и начин на који је постигао да се посматрају његови претходни резултати* (Barston, 2006: 238).

Неслагања између прескриптивне теорије и дипломатске теорије најупадљивија су око употребљивих средстава за посредника и њихову уверљивост, *на једној страни*, и принудних или непринудних медијацијских приступа, *на другој страни*. Већинска струја у дипломатској теорији, држећи се схватања да је суштина медијације убеђивање, одбацује «механицистичка» схватања медијације преовлађујућа у прескриптивној теорији (Barston, 2006: 238). Механицистичко разумевање посредовања у прескриптивној теорији плод је уверења да све што је примамљиво сукобљеним странама, или им може бити шкодљиво јесте посреднику употребљиво средство у настојању да постигне споразум међу њима. Дипломатска теорија одбацује такво утемељујуће схватање на коме се држи прескриптивна теорија. Отуда вредности у преображавању или решавању сукоба изричито оспорава медијацијским приступима који су постављени на употреби претњи и обећања, кажњавања и награђивања њихових учесника.

Оквир прескриптивне теорије укључује представљање посредовања као медијаторово поседовање и надзор (контролу) над различитим средствима – од новца до стручности – сврстаним у шест група (Bercovitch, Rubin, 1992: 19-20). Дипломатски теоретичари неће наћи ни да *шест* направљених *група средстава* које чине: *награда, принуда, одношење, легитимност, стручност и информације* – могу поправити неисправност прескриптивног схватања усредсређеног на стратегију посредничког поседовања и надзора средстава. Најважнији изнети разлози, који нарушавају сазнајни учинак прескрипције, су пренебрегнуте и готово њој несхватљиве важности у готово свим медијацијским процесима посредничког стварања преговарачких замисли, затим њиховог исказивања прихватљивим језиком, и потом израде нацрта основе решења у пријемчивим појмовима и речима пријемчивим свим сукобљеним странама (Barston, 2006: 244, фн.30).

Дипломатска теорија, одређујући убеђивање као суштину посредовања, види дипломатску вичност уверавања, објашњења,

стварања замисли, и израде нацрта као посредникова средства (Barston, 2006: 238). Посредник може опасности за успех релативно лако отклонити када располаже овим средствима. Сва она су му неопходна како би избегао чињења због којих се може изложити или критикама, или губитку поверења, или нестрпљивости у заобилажењу «живог песка» спорних питања предлозима задирућим у суштину решења, а преурањеним за помиреност страна с могућим исходом. Уколико је неки сукоб «заокружен», односно не прети изливањем последица непријатељства изван граница у којима се учурио, а стране у њему се и унутар себе и у окружујућој средини заглављене на заузетим положајима, без икаквог изгледа да то стање буде «нарушено», и постоје делотворни механизми предупређења могућег избијања насиља, створена постојаност ће придонести одсуству помака ка решењу.

Посредника или посреднике у случајевима «заокружених» или «зачаурених» сукоба чека изузетно осетљив посао проналажења прихватљивих *идеја, језика, објашњења, уверавања и израђених предлога* померања учесника из «непокретне обамрлости» непомерања ка решењу. Стога дипломатска теорија ни у сукобима такве врсте, нити у околностима повишених напетости и убрзаног коришћења искључивог једностраног деловања – што одређује кризе – посредникова «трговања» било наградама, било принудом, било и наградама и принудом са непријатељским странама, ради постизања споразумног преображаја или решења њиховог сукоба, не налази употребљивим, а понајмање најбољим средствима. Нема ни економске, ни какве друге врсте награда, нити економске, политичке или војне претње, укључујући и принуду интервенцијом, којима посредник или посредници могу «купити» пристанак страна на споразумно решење уколико су оне у свом сукобу «обамрле од непокретности», или су «нападнуте грозницом» убрзаних припрема да се сукобе. Посредник тада има на располагању једино материјал од којег је састављена дипломатија, а посредовање начињено, наиме вичност уверавања, објашњења, стварање нових замисли и израде нацрта решења од странама прихватљивих идеја и речи.

Будући на овакво разумевање и објашњења суштине дипломатије, већински у дипломатској теорији средишњу улогу у свим врстама преговора заузима прављење замисли за грађење, обновљиво прилагођавање и приновљења (Barston, 2006: 244, фн.30). То је кључно полазиште дипломатске теорије. Међутим, оно је страно прескриптивној теорији посредовања. Слично је несхваћено, а још

изразитије неприхваћено, у готово свим реалистичким, и претежном броју либералних струја теорија међународне политике. Дипломатска пракса, међутим, подупируће потврђује становиште дипломатске теорије да медијацијски процеси, зато што преговарање заузима главнину, тешко могу бити другачији до потпуно поступни и непринудни (Barston, 2006: 244, фн.30).

Двострани, а посебно међународни сукоби више учесника, готов траже и посредничке напоре више страна. Некада сукобљене стране могу изазивати трвења међу више страна заинтересованих за посредовање и између више посредника, «тргујући» међу њима пожељношћу решења која очекују да им понуде. Некада више посредника сложних као «мачке у цаку» (Crocker, Hampson, Aall (eds.) 1999) воде истовремено медијацијски процес не само на више упоредних равни, него скоро као више различитих и надмеђућих процеса медијације. Вишестрани медијацијски процеси – вишестрани било зато што је више страна у сукобу, или је више посредника сукоба – изразито показују колико су грађење преговарачких замисли, употреба прихватљивог језика, и способности прављења споразумног решења прихватљивим појмовима и речима, што истиче дипломатска теорија, значајни чиниоци суштине међународног посредовања. Слојевитији оквири одвијања покушаја посредовања, које твори не само бројност посредника некада надмеђућих у вођеним медијацијским процесима, него и различита настојања страна, траже продубљеније знање суштине, односно природе и начела решавања међународних сукоба, било међудржавних или интернационализованих унутрашњих сукоба. Показује се, посебно у слојевитим оквирима вишестраних посредовања, да је таква знања – важна за потпору њиховог одржања и предупређење могућег подривања – издвојила дипломатска теорија.

*Дипломатска теорија као разложно место грађења
алтернативне теоретизације међународне медијације*

Сукоби су од давнина и на разним тачкама планете били решавани коришћењем посредовања. Посредници су решавали сукобе и спорове међу древним народима. Медијација је коришћена и у решавању сукоба и спорова унутар древних друштва. Библија, као и Хомерова *Илијада* описују случајеве «међународног» посредовања. Приватни спорови у кинеском друштву решавани су медијацијом (Brown, 1982).

Посредовање је било уређено одредбама споразума међу државама у области «плодног полумесеца», знатно пре него што ће грчки градови државе, историјски знани по спорењу и сукобљавању, наћи медијацију као један од начина мирног решавања својих спорова (Adcock, Mosley, 1975). Пронађени делови дипломатске грађе, чуване у архиву у Тел-ел-Амарни, тако сведоче да су државе у области «плодног полумесеца» уобичајиле прибегавање посредовању као начину решавања спорова још у доба владавине египатског фараона Аменхотепа IV (Cohen, Westbrook, 2000).

Отуда полазити у историјско прегледање медијације тек од прелома у медијацијским праксама који се збива 1899. године, како се то све чешће чини у прескриптивној теорији (Bercovitch, 2002), штети разумевању међународног посредовања. *Прво*, скраћује увид у традицију покушаја објашњења медијације у дипломатској теорији. *Друго*, осиромашује медијацију одсецањем замашног комада узорног наслеђа. Најбоље праксе медијације, често сведене на најбоље медијацијске приступе, нису блеснуле «из ведро неба» тек после Прве конференција мира, одржане маја 1899. у Хагу, познатије доцније као Прва хашка конференција.

Ова конференција посвећена проналажења начина очувања међународног мира, сазвана на предлог руског цара Николаја II, на којој су учествовале делегације 26 држава, мало је постигла на плану прављења решења за заустављање ширења наоружања. Остварила је још мање на плану разоружања. Суштински напредак направила је у осмишљавању начина мирног решавања спорова. Усвојен је низ декларација о потреби решавања конфликта без прибегавања сили. Најбитнији учинак било је успостављање Сталног арбитражног суда, који ће чинити заметак данашњег Међународног суда правде. Први пут је норма међународне медијације добила овакав институционални вид.

Обележавање стогодишњице одржавања Прве хашке конференције мира 1999. године послужило је као прилика да се у дневни ред јубиларног скупа уврсти много више питања него сто година раније. Један век после Прве хашке конференције, два светска рата и Хладног рата, у Хагу су биле процењиване могућности и начини уклањања узрока ратова, предупређивања (превенције) сукоба и изградње мира. Главна тема срочена као «Мирно решавање спорова: Изгледи за XXI век» прожимала је све тачке дневног реда јубиларне конференције 1999. године. Прочеље листе начина мирног реша-

вања спорова у XXI веку заузела је медијација. Почетком XX века била је коришћена. Иако у члану 12. Пакта Друштва народа није изричито увршћена међу три технике којима у случају спорова располаже Савет, будући да су побројане арбитража, судско решавање и истраживање, била је у употреби. Глава VI Повеље Уједињених нација у члану 33. званично је у начине мирног решавања спорова уврстила посредовање уз «преговарање, истраживање, мирење, арбитражу, судско решавање, обраћање регионалним установама или споразумима», као и «друга мирна средства» по избору страна. Учесталост међународног посредовања после Хладног рата претекла је употребу овог начина мирног решавања спорова и сукоба током његовог трајања.

Ови разлози би већ били довољни за спречавање одсецања, из данашњих теоријских бављења међународном медијацијом, традиције њеног разумевања у дипломатској теорији.²⁾ Традиција објашњавања, препоручивања практичних чињења у циљу постизања одређених исхода, и предвиђања постојаности и промена норме, установе, пракси и разумевања сврхе међународне медијације постоји у оквирима дипломатске теорије. Присутна је од њеног раног модерног периода. Дипломатска теорија се није могла отети запажању да је медијација постала «у целости нераздвојиви облик развијајућег обрасца ренесансе дипломатије и кодификовања амбасадорских функција» (Bercovitch, 2002). Није се сазнајно могла оглуши о изазове раширене радне праксе медијације.³⁾

2) Радови ране модерне дипломатске теорије садржали су уопштавајућа запажања о преговарању преко посредника. Постоје суштински доприноси и разумевању медијације као начина управљања треће стране процесом преговарања међу сукобљеним странама ради постизања узајамно прихватљивог споразумног решења. Језгровитих саопштења у историји дипломатске мисли о овом предмету не мањка. Недостаје систематично и међусобно критички развијено посвећивање дипломатских теоретичара објашњењима богатог «сировог материјала стварности» тадашњег дипломатског преговарања, или међународног преговарања, како двостраног, тако и вишестраног, које је обављано медијацијом.

3) Најбитнији споразуми у раном добу модерне Европе, на пример, уговори закључени у Минстеру и Оснабрику 24. октобра 1648. године, или такозвани Вестфалски уговори, од којих се, ма колико било погрешно, и данас већински рачуна да почиње живот модерни европски систем суверених територијалних држава, проистекли су из медијације. Непосредно преговарање великог броја страна укључених у споразумевање знатно је млађа установа у историји модерног европског система дипломатије. Дипломатске праксе непосредних вишестраних преговора у Европи, према досадашњим истраживањима, почињу тек Конгресом у Утрехту, који је званично отворен 29. јануара 1712. и закључен потписивањем главних уговора 31. марта, односно 11. априла 1713. Били су то први вишестрани (мултилатерални) преговори вођени без помоћи медијатора. Често је Конгрес у Утрехту оцењиван као дипломатски скуп где се све збивало ван уобичајеног реда и правила, а преговарање одвијало као сасвим ирегуларан процес, пошто је био лишен медијацијског чиниоца.

Дипломатска теорија рано се окушала у разумевању медијације као једне од својих пракси. Постигла је временом сређивање искустава и направила је поуздано проверена употребљива знања. Најважнија су остварена знања о природи, односно «суштини» и начелима решавања сукоба у процесима међународног посредовања. Посредници без њих не могу у медијацијским процесима направити своје најбоље приступе.

ОКОСНИЦЕ ОБЈАШЊЕЊА МЕЂУНАРОДНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ У ДАНАШЊОЈ ДИПЛОМАТСКОЈ ТЕОРИЈИ

Дипломатска теорија данас поседује објашњење природе, односно «суштине» и начела решавања сукоба у процесима медијације.

Најважнију сазнајну предност дипломатска теорија остварује објашњавањем међународног посредовања из угла и међународног друштва, односно система држава, и светског друштва, односно различитих друштвених група, не само као припадајућих државама унутар којих постоје, већ и укупном човечанству. Тиме пружа обухватније тумачење разноликих потреба страна уплетених у међудржавне и унутрашње интернационализоване сукобе да траже посредовање и слојевитих разлога за захтевање да посредници буду не само државе, него и међународне организације, као «рођене да посредују» (*Mediation*, 1989: 120), а нарочито домаће, међународне и транснационалне невладине организације и угледни појединци, као и објашњења разнородних побуда због којих ти делатници међународних и светских послова прихватају улогу посредника. Обједињено сређујући ова тумачења и разумевања дипломатска теорија је у стању да оствари објашњење њихових неистоветних посредничких пракси и разнородне исходе и учинке медијацијских процеса које су предузимали.

Следећа предност дипломатске теорије је да посматрајући медијацијске процесе као усађене у управљање очувањем и променом начела и структуре међународног система и односа светског друштва и међународног друштва успева да објасни различите учинке појединих за разлику од прескриптивне теорије, као и алтернативне теорије међународне медијације узглобљена у спољну политику које наилази на тешкоће да то остваре својим алатима интереса страна и спољнополитичких интереса посредника и полу-гама расположивих средстава поседоване принудне моћи и способности награђивања.

Наредна предност дипломатске теорије је да објашњењем медијацијских процеса и унутар самих њих као стварања и сазнајне и текстуалне грађевине споразумевања и споразума захвата «прекрете позиција» и сукобљених страна и посредника било ка решавању или прекиду посредованог решавања. што не успева ни Прескриптивна теорија, нити алтернативна теоретизација међународног посредовања узглобљена у спољну политику у овом не успевају због искључивог праћења употребе «полуга» охрабрења и принуда изван вођеног посредничког процеса и невезивањем за оно што се збива међу странама унутар њега.

Дипломатска теорија, међу сведеним најбитнијим предностима у разумевању међународне медијације, *коначно* поседује обухватно развијен образац њеног испитивања. Он укључује све чиниоце медијацијског процеса. Ти чиниоци су: уређење посредничког процеса, процес посредовања, и садржина посредовања, нарочито у погледу садржаја могућих решења. Налаз дипломатске теорије да посредовање има за циљ измену четири чиниоца односа, а то су *начин посматрања* (перцепција), *приступ*, *циљеви* и *понашања* (Barston, 2006: 234) служио јој за објашњавање и *вишеструке условљености медијацијских процеса и односа њихових динамика и динамика сукоба*, за чије се решавање или преображај успостављају, и *различитих услова уређивања и учинака* међународне медијације.

Објашњењем «природе», односно суштине међународног посредничког решавања међудржавних и интернационализованих унутрашњих сукоба, и њој примерених начела деловања посредника, дипломатска теорија обезбеђује најпоузданији одабир медијацијских поступања и приступа. Остварена знања природе и начела друштвених пракси увек су најбољи приступ избору погодних деловања. Слично је и знање природе и начела међународне медијације, прибављено у дипломатској теорији, најбољи прилаз избору делотворних медијацијских приступа.

Сваки случај међународног посредовања – успостављање, ток и исход сваког предузетог медијацијског покушаја решавања међудржавног или интернационализованог унутрашњег сукоба – условљавају интереси, узајамна деловања и обрасци добити и штета од нерешавања и решења за сукобљене стране и посредника (посреднике), као и размере добити и штета заинтересованих за решење и несклоних решавању. Будући усађен у процесе управљања одржавањем и променом међународног система, сваки процес медијаци-

је условљен је и системским управљачким потребама. Аналитички типови или модели медијације прављени у прескриптивној теорији – како би били разумљиво складни за разлику од вишеструко слојевите стварности међународног посредовања, препуне заокрета и продора, узмака и пробоја – представљају као да се процеси посредовања одвијају праволинијски. Ниједан стварни процес медијације не одвија се праволинијски.

Дипломатска теорија, за разлику од прекриптивне теорије медијације, узима да је неправолинијски ток процеса посредовања, као и неправолинијско одвијање сукоба који настоји привести окончању, условљавајући за исход сваког предузетог медијацијског покушаја. Расположив налаз је да и спрегнуте две неравне динамике – неправолинијски ток сваког медијацијског процеса и неправолинијско одвијање сукоба који решава, одређени и разлозима укључених страна и посредника, и разлозима њихових међусобних односа, и разлозима система – условљавају учинке међународног посредовања у међудржавним у интернационализованим унутрашњим сукобима.

Стварни процеси медијације имају раздобља «хлађења» и «прегрејавања», пробоја и назадовања, искорака и заокрета унатраг. Спрегнутим схватањем динамике сукоба и динамике његовог решавања дипломатска теорија омогућава најбољи медијацијски приступ. Чини то пружањем знања и укљученим странама и посреднику, као и странама изван – различито заинтересованим за учинке посредовања – да природа и начела међународне медијације захтевају од посредника да најбоље поступа ако прави, што значи и мења, приступе «слушањем» тока процеса посредовања и тока сукобљавања страна, а не правоверним извођењем «партитуре» једног јединог медијацијског приступа, који је унапред изабрао као најбољи.

СЛАБОСТИ РАЗУМЕВАЊА МЕДИЈАЦИЈЕ НАЂЕНЕ У ДАНАШЊОЈ ДИПЛОМАТСКОЈ ТЕОРИЈИ

Образац одређења медијације, и објашњења подигнута на њему у појединим данашњим радовима који настоје да предводе дипломатску мисао, користе се као докази слабости дипломатске теорије да разуме међународну медијацију и служи као место подицања теоретизације алтернативне прескриптивној теорији.

Пример тог «слабог» разумевања је одређивање медијације као посебне врсте преговарања «замишљене ради унапређивања

решавања сукоба» (Berridge, 2005: 194). Посебност те врсте преговарања, зване медијација, још је «слабије» одређена. Истиче се како тој врсти преговора, званој медијација, посебност не даје циљ преговарања, иако су у одређењу преговори везан за циљ «унапређивања решавања сукоба». Ради потирања посебности преговарања, званог медијација, циљем решавања сукоба, које стране укључене у њега нису у стању саме да окончају, истурено је као мерило посебности улога коју у тако називаним преговорима игра трећа страна, или треће стране, које нису непосредно умешане у сукоб или спор. Истакнутој посебности преговарања, званог медијација, по учешћу треће стране, прикопчане су наредне издвојене особености одређујуће за улогу коју у њему има.

Прво, кључно је истакнуто како трећа страна, или треће стране нису умешане у текући спор или сукоб. Неопходна објашњења разлога, а понајмање потребне типологизације побуда због којих трећа страна, било да је чини један или више учесника, бива заинтересована за укључивање у преговарање, «замишљено ради унапређивања решавања сукоба», ни приближно не прате подвучену неумешаност. *Друго*, као посебност улоге треће стране у медијацији наглашава се њена спремност да се понаша на особен начин. Понашање треће стране, нађено је особеним по томе да мора бити «непристрасна», или што се од ње захтева, суштинска «непристрасност» у спору. Наведени услов појачава тврдња да трећа страна мора бити «непристрасна» када преговори отпочну и према захтевима страна, и према «питању на самом дневном реду» о коме се расправља (Berridge, 2005: 195). *Треће*, посебност улоге треће стране у медијацији препозната је у њеној «нужној» жељи да сукоб буде решен и њено тежење томе, уз допуну како се мора помирити да ће решење нужно бити једино оно с којим ће стране у сукобу бити задовољне (Berridge, 2005: 195). *Четврто*, посебност улоге треће стране у медијацији уочена је у њеном активном уделу у тражењу решења.

Навођене посебност улоге треће стране, истицане у матици оваквог обрасца објашњења – који настоји да се успостави као владајући у данашњој дипломатској теорији – изазива многа неразумевања. Неспоразуме с њим имају не само теоретизације међународне медијације поникле у другим научним областима, чији посленици сматрају да имају и шта да саопште о посредовању и умеју да га објасне. Неспоразуме с изложеним обрасцем објашњења имају од њега различити обрасци објашњења постојећи у дипломатској тео-

рији. Највећи неспоразум изложени образац објашњења медијације, који настоји да се наметне као владајући, има са знањима о медијацији различитим од свог, а створеним у дипломатској теорији. Заплићући се у намери свог наметања претераним истицањем, овај образац објашњења ставио је под лупу подозревања да су његове слабости својствене и дипломатској теорији у целини. Излагања дипломатске теорије сумњама ове врсте нису основана.

Објашњење медијације у дипломатској теорији раног XX века, које најзорније предочава Ернест Сатоу, може потврдити да сличних слабости у њој тада није било. Сатоу, одбацујући «збрку» која постоји безобалном употребом израза медијација, посебно њеним поистовећивањем са «добрим услугама» (en. *good offices*, fr. *bons offices*) у свакодневном говору, чак и у «написима дипломата и историчара» (Satow, 1922: II, XXXII 326) предузео је разграничавање те две «суштински» различите врсте учешћа треће стране у решавању спорова.

Добре услуге, према схватању Сатоуа, «пружају се у циљу отклањања спорова између две силе било (1) избегавањем снажења непријатељских осећања која прете раскидом и могућем прибегавању сили, било (2) у циљу обнављања мира међу зараћенима, који су такође склони да приме као добродошлу могућност да одложе оружје и закључе частан мир» (Satow, 1922: II, XXXII: 326-327). Пружање добрих услуга може се прихватити или одбити. Могу бити тражене и даване. Битним је налазио да само «неутрална сила» може нудити добре услуге, и да само услуге «неутралне силе» могу бити прихваћене. Неутралну силу ближе је одредио као државу чије пријатељско расположење према странама у спору ниједна од њих не може довести у сумњу (Satow, 1922: 327). Отуда је прихваћена неутрална трећа страна у пружању добрих услуга, заправо, пријатељска сила. Стога је на првом месту њој дужност, саопштава Сатоу, да супарничке стране окупи и пружи им савете који ће олакшати да отклоне узроке неслагања, или, у случају да је циљ успостављање мира, да им пружи савете који ће олакшати да закључе сукоб.

Сатоу је разлику пружања добрих услуга и посредовања изричито повукао дуж линије учешћа треће стране у процесу преговарања. Објаснио је да се добре услуге преображавају у медијацију само уколико се стране у спору или сукобу реше, и сагласе да преговоре воде преко исте треће стране која им је пружала добре услуге. Направљена разлика добрих услуга и медијације беспрекорно

је јасна. Спреман је, уз то, Сатоу да штедро, бројним примерима, помогне читаочево разумевање суштине пружање добрих услуга. Добре услуге одређује не само искљученост учешћа треће стране из преговора страна у спору или сукобу, већ првенствено њено искључивање из управљања процесом њихових преговора. Добре услуге преображене су у медијацију, односно медијација стране која је пружала добре услуге јесте успостављена једино ако и када је, сагласношћу учесника у спору или у сукобу, она постала «канал» преко кога преговарају (Satow, 1922: 327).

Супротно савршеној разговетности Сатоувог објашњења, Берицово подучавање медијацији запашће у све запећке неразговетности «безобалног» значења и последичне «распуштености» збуњујућег поистовећивања добрих услуга и медијације. Уместо суштинске разлике, која је заправо несхваћена после више од осамдесет година од Сатоувих разјашњења, Бериц тврди да трећа страна која делује као «олакшаватељ» или пружа «добре услуге» има «ограниченију улогу од посредника» (Berridge, 2005: 195). Улога «олакшаватеља» или даваоца «добрих услуга», према његовим наводима, исцрпљује се у помагању странама у сукобу да «уђу у непосредне преговоре».

Продужавајући несистематично распознавање добрих услуга од медијације, Бериц предочава како ће се трећа страна, која је давала добре услуге, у тренутку када стране у сукобу «наговори» да непосредно преговарају, повући. Наставак исте реченице садржи саопштење и да ће «обично остати по страни уколико би разговорима запретило посустајање и она им постала поново потребна» (Berridge, 2005: 195). Недоследност овог несуштинског прављења разлике добрих услуга и медијације – иначе учињена ради оспоравања свих оних гледишта које «олакшавање комуникације» узимају као медијацијски приступ и прекорног скретања позорности да она не познају ствари чијем се објашњавају посвећују – показана је прављењем праволинијске везе добрих услуга и медијације. Потом је подастрт закључак да је «олакшавање» или «пружање» добрих услуга одређено улогом треће стране «ограниченом на претпреговарачку фазу» (Berridge, 2005: 195). Коначно добијена «заокружена» лекција разликовања добрих услуга и медијације наводи бројне истраживаче да заобилазе данашњу дипломатску теорију у широком луку као место нагомиланих неусувислости о обема. Многе теоретичаре подстиче, будући на приказани начин прибављања сазнања и излагања, да држе како дипломатска теорија уопште не постоји.

Иако ништа пресудно разликујуће између добрих услуга и медијације Бериц није предочио, а понајмање оно што је дипломатској теорији било познато и изрицано у првим деценијама двадесетог века – како потврђује Сатоуова теоретизација изложена 1922. године – нити се битно разликује од онога што у другим научним дисциплинама данас чини мерило разликовања медијације од свих других видова управљања решавањем спорова и сукоба, осуо се на њих критикама. Њему, дакако, «задатак пружања добрих услуга често прераста у посредовање, али им делатности остају различите». Уочава да је за жаљење што то «не спречава описивање многих посредовања као мисија ‘добрих услуга’» (Berridge, исто: 195). Придружио је попису напада на друге и приређиваче последњег издања Сатоуовог *Водича за дипломатску праксу*, зато што ту више нема посебних поглавља о «добрим услугама» и «посредовању» (Berridge, 2005: 195).

Садржајну и значењску несређеност употпунио је увођењем разликовања медијације од мирења (концилијације) и арбитраже. Свако ко тражи развојност неће је наћи ни на овој страни. Пошто посредовање уопште није самосвојно одређено, неће од помоћи бити ни обавештење да га је потребно разликовати од мирења. Посредовању мањка суштинска одређеност. *Прво*, због круга укора упућених онима који га не разликују од «добрих услуга», и њима придруженог «олакшавања». Чињеница је да ту оптужени «олакшавање комуникације» сматрају посебним типом медијације или медијацијским приступом, и не налазе да је истоветно добрим услугама. *Друго*, суштинско одређење Бериц није обезбедио јер медијацију представља као посебну врсту преговарања због «активне улоге треће стране у тражењу решења», да би је потом готово изједначио са општим појмом преговора тврдњом како се због «активне улоге» трећа страна некада «описује као ‘потпуни партнер’ у преговорима» (Berridge, исто: 195). Због тога се ништа сазнајно не добија извештавањем о потреби разликовања посредовања и мирења.

Разликовање посредовања и мирења свакако је неопходно. Међутим, ако није суштински одређено посредовање, нема сазнајне користи од изнетог одређења да је мирење покушај решавања спора који предузима независна «истраживачка комисија», или «комисија за мирење». Било да је подробно проучавање спора поверено независној «истраживачкој комисије», било дато «комисији за мирење» суштина мирења није објашњена. Посве је једноставна. Мирење је врста мирног решавања спора, али није врста преговора,

док посредовање то јесте. Тело коме је мирење поверено је трећа страна, обавезана да пружи препоруке странама у спору, међу којима може бити и она да је неопходно да прибегну његовом решавању медијацијом.

Пресудна разлика мирења и посредовања није у необавезности препорука тела коме је мирење поверено. Различитост је у томе што та трећа страна није задужена да успостави процес преговарања међу странама у спору или сукобу, и да њиме управља. Будући да ову посебност ни у дугом, ни у кратком наводу шта је посредовање Бериц није изнео као одређујућу страну, нема користи за сазнање од обавезивања на разликовање посредовање од мирења које је, накратко, у раздобљу између Првог и Другог светског рата било на «врхунцу» (Berridge, 2005: 195). Још мање сазнајне користи за разумевање посредовања има упућивање у то да је арбитража, као начин мирног решавања спорова, «исто што и мирење, осим што је њена препорука обавезујућа» (Berridge, исто: 195). Овакво одређивање арбитраже нови је разлог порицања постојања дипломатске теорије и одбацивања било какве сазнајне употребљивости текстова насловљених као теорија дипломатије који садрже одређења налик претходном о арбитражи, уз придодато саопштење како је «сродна, али не и истоветна судском решењу» (Berridge, 2005: 195).

Претходним исказима о бити посредовања придружене су тврдње да је посебна улога треће стране, те која «активно трага за решењем» спора или сукоба – због чега је некада описивана као «потпуни партнер» у преговорима – типично: «израда нацрта дневног реда, сазивање и председавање преговарачким заседањима, предлагање решења, и – када је трећа страна моћна држава – коришћење према сукобљеним странама претњи и обећања» (Berridge, 2005: 195). Уколико је све ово типично, онда би морао постојати само један тип медијације или медијацијски приступ. Допуна да се, уколико је посредник «моћна држава» према странама у сукобу дешава да буду примењене било претње, било обећања, или само претње, или само обећања, обара одрживост претходне приписане типичност улоге треће стране у свим случајевима посредовања.

Саобразно оваквом гледању морала би се као «типична» разликовати најмање два медијацијска приступа. Један би, због моћи као истакнутог најважнијег својства посредника, морао бити тип медијације моћних држава. Други тип медијације онда би било посредовање «немоћних» држава, или оних трећих страна које не могу, онако како је «типично» за моћне државе, користити «претње и обе-

ћања» према сукобљеним странама. Збирно, понуђено «одређење» да је посредовање «активним тражењем непристрасне треће стране преговорима направљено решење за међународни или међудржавни сукоб» (Berridge, 2005: 195) далеко је испод изоштрености одређење медијације које је, уз многе раније дипломатске теоретичаре и угледне међународне правнике, попут Алфонса Ривијера, прихватио још у првим деценијама XX века Ернест Сатоу. Тада је било неспорно да је медијација врста преговора у којима се посредник «меша међу сукобљене државе, и не само да узима учешће у преговорима, него и њима управља» (Satow, 1992: 343).

Изостајање у овом правцу јасног одређења посредовања одводи Берица у неплодотворно прометање мноштва речи о посредовању, а лишених одређења сржи. Када на задато питање «шта обухвата посредовање?» изричитим одређењем његове суштине или «природе», како говори Бериц (Berridge, 2005: 194-197), није дат веродостојан одговор мањкави су одговори и на сва потоња задата питања. Бројне замерке једни ће наћи у становиштима изнетим о различитим посредницима и несродним «побудама» које те различите треће стране покрећу да нуде, или се прихватају посредовања (Berridge, 2005: 197-203). Читамо да се посредници прихватају посредовања због «добити». Тувал (Touval, 1982: 321) није први овако срочио разлог због кога посредници нуде или прихватају посредовање, како наводи Бериц. Тувал је још мање тврдио, како он чита, да су посредници у посредовању због «своје» или само «своје добити».

Није одржива ни Берицова тврдња да је то «истинито барем од када су резидентни амбасадори, у раној модерној Европи, од страних монарха захвалних за олакшавање постизања мира у њиховим сукобима, добијали лепе и вредне личне поклоне» (Berridge, 2005: 197). Посредници не улазе у посредовање првенствено и једино због личне добити. Нису резидентни амбасадори ни у Цариграду, током «непрекидних смењивања рата и мира» између Европе и Османског царства, добијали личне дарове за посредничке услуге. Бројне забране у погледу примања личних дарова од оних код којих су представљали своје послодавце, постављали су, резидентним амбасадорима, дипломатски теоретичари већ у «раној модерној Европи».

Дипломатски теоретичари скретали су резидентним амбасадорима пажњу да личне дарове не примају од оних власти где службују, јер им их оне не дају због исправно обављеног посла

и пружања помоћи у решавању сукоба, већ да не би радили у корист свог послодавца. Подучавали су резидентне амбасадоре и да «скромни» лични поклон страног потентата или државе искључиво могу примити по окончању свог службовања, као знак сећања, и то на самом одласку. Исте опомене уз дипломатске теоретичаре доцније су резидентним амбасадорима понављали и међународни правници. Власти су се у раној модерној Европи рано постарале да донесу законе који не само што су садржали забране резидентним амбасадорима да примају поклоне од оних код којих службују, већ и обавезе да по повратку добијене дарове предају благајни или ризници. Даривања посредника, зато што су успевали да преговоре доведу до закључивања ратова миром, Бериц исправно не покрива изнетим историјским уопштавањем. Поготово зато што у раној модерној Европи посредници у мировним преговорима нису били резидентни амбасадори.

Сличне «истине» у истом објашњавању медијације одвраћају истраживаче и теоретичаре посредовања у другим научним областима од употребе штива таквих садржаја, ма колико се она своји насловима препоручивала као дипломатска теорија. Када у излагања о медијацији иста та штива уплету и проблем јесу ли посредници само државе, и да ли њихово посредовање представља увек «први колосек», а потом има ли смисла посредничко деловање представника једне међународне организације или више њих сматрати посебним «колосеком», којим по редоследу, и шта је «типично» за њихове посредничке напоре, нетрпељивост других теоретичара и истраживача међународне медијације према сазнајном резултату дипломатске теорије се увећава.

Када се уведе следеће «колосечење» дипломатије расправљањем да ли је исправно 1981. године Џозеф Монтвил (Joseph Monville) «дипломатију грађана» – као укључивање појединаца и различитих друштвених група у посредовање међународних, међудржавних и интернационализованих унутрашњих сукоба – означио «другим» колосеком у дипломатији (Berridge, 2005: 200), и о колико је «колосека дипломатије» данас смислено говорити, а која врста учесника дипломатских послова онда заузима који колосек, истраживачи и теоретичари посредовања свесрдно ће заобићи дипломатску теорију као могући топос објашњења медијације.

Претходна питања и одговори на њих, као и неколико наредних питања и одговори, попут питања и одговора: о обележјима

«савршеног посредника» (Berridge, 2005: 203-207); одабиру времена «зрелог за посредовање» и одрживости схватања о «преурањеном посредовању» (Berridge, 2005: 207-208); или «недостатку посредовања и привлачности непосредних преговора» (Berridge, 2005: 208-209) пружају несклонима дипломатској теорији бодреће потврде за уверење како о дугој историји посредовања дипломатија није остварила никаква уопштавања. Несклони дипломатији, а склони ниским оценама квалитета сазнајног рада о њој, попут Бернхардта, чак ће закључити да дипломатске теорије и нема (Hall, Jönsson, 2005: 3).

ОБЈАШЊЕЊЕ МЕДИЈАЦИЈЕ УЗГЛОБЉЕНО У РАНОЈ ДИПЛОМАТСКОЈ ТЕОРИЈИ

Свим сумњама упркос, и противним мишљењима о њеном постојању дипломатска теорија се у раном раздобљу свог модерног успостављања у Европи латила мишљења медијације као темељног обрасца настајућег система дипломатије, а не само као широко коришћене праксе у окончању ратова и закључивању мировних споразума.

Посредовано преговарање знатно је старија установа модерног система дипломатије у Европи од непосредног (директног) преговарања страна. Тврдња стоји, без иједне мрље, коју би јој противречни докази ставили на образ тачности.

Уосталом, медијација се може узети као сам темељни образац не само установе вишестране (мултилатералне) дипломатије, већ и установе двостране (билатералне) дипломатије која се на размеђу средњовековља и новог доба почела да образује у Европи. Стога, прихватљив је закључак да је медијација постала «у целости нераздвојиви облик развијајућег обрасца ренесансе дипломатије и кодификовања амбасадорских функција» (Bercovitch, 2002).

Рани модерни ослонци теоријског разумевања медијације могу се наћи језгровито саопштени у есеју Франсиса Бејкона (Francis Bacon) под насловом «О преговарању» (*Of Negotiating*) објављеном 1597 (Bacon, 1909-1914)⁴.

Бејкон је упориште мишљењу ваљаности медијације нашао у њеној већој вредности од вредности коју има непосредно преговарање. Додатну вредност медијације, која је чини бољом од непосредног преговарања, уочио је у већим изгледима да стране постиг-

4) Сви даљи наводи из есеја «Оф Неготиатинг» атрибуирани су једино ауторовим презименом у загради

ну споразума уколико им у доласку до њега помаже посредник. Стога Бејконово изричито полазиште у објашњавању јесте да је посредовано преговарање бољи облик преговора од непосредног преговарања. Никада раније није било, нити ће икада доцније бити теоретичара који ће, тако одлучно, тврдити да је боље преговарати посредством или преко треће стране, него непосредно.

ЧИНИОЦИ СТРУКТУРЕ МЕДИЈАЦИЈЕ У АНАЛИЗИ КОЈУ ПОТПИСУЈЕ ФРАНСИС БЕЈКОН

Медијацију је Бејкон описао и објашњавао као делотворан вид интервенционистичког управљања споразумевањем страна.

Управљачки успех, или меру у којој ће медијација бити управљачки успешна исходавањем жељених учинака за стране, спољне заинтересоване за њен успех, спољне заинтересоване за њен неуспех («кваритеље») и за посредника исказан или постизањем споразума или «откривањем намера», издвојио је као промењиву (варијаблу). Узео је да ова промењива зависи од управљачке вичности медијатора. Сви захтеви које је поставио у погледу планирања медијације били су захтеви осигурања делотворног управљања споразумевањем страна.

Бејкон од медијатора тражи да познаје нарави или навике оних између којих посредује у налажењу споразума. Слично сваком успешном управљачу ма којим процесом, и медијатор једино може управљачки водити стране жељеном циљу, прихватљивом споразуму, уколико познаје њихове и нарави и навике, јер тек из тих оквира може разумети и њихове циљеве. Пред посредником као управљачем процесом пружања помоћи странама у налажењу споразумног решења, стоји дужност да, својим пословањем, у неподударним и опречним циљевима које имају пронађе заједничке. Може медијатор открити и неке друге циљеве чијим би задовољењем стране посредно могле намирити уступке дате око циљеве који су им сукобљени. Вичан медијатор у стању је да у први план извуче неке толико значајне циљеве да страна или стране могу, без гриже савести и жаљења, одустати од првобитних циљева. Налог посла медијатора зато је да управљајући процесом споразумевања страна открије њихове интересе и циљеве, или, како Бејкон говори, њихове намере.

Откривање намера (интереса и циљева) захтева проицљивост и снажљивост медијатора. Посредник интервенишући, уплићу-

ћи се деловањем међу стране којима својим мешањем треба да помогне да дођу до споразума, мора бити способан да се помогне разноликим техникама откривања шта су им намере (интереси и циљеви). Бејкон препоручује медијатору да се служи неколиким начинима како би пронашао у намере (интересе) страна.

Како се у поверењу многе тајне могу сазнати, посредник сазнање о намерама (интересима) страна може стећи задобијањем њиховог пријатељства. Шта се смера може се открити и у бесу и љутњи и љубомори. Отуда медијатор, Бејкон налази оправданим, може подстицати страсти страна како би сазнао шта су им намере. Некада се из неопреза и небудности могу открити намере. Медијатор, стога, може гајити што више контаката са странама. Оне, пак, у њима могу, из нехата, јер нису у стању да непрестано будно бде над сваком својом речју, открити шта намеравају. Уколико се неко нађе у стисци, или је забрањено да ће му нешто бити учињено, могуће је да изрекне стварне намере, било да би претњу отклонио или се извукао из ступице. Отуда посредник може доводити стране у неку изнудицу како би биле принуђене да, смотрено прикривање намера, замене њиховим искреним саопштавањем. Уколико стране дођу у прилику да нешто желе учинити, али не оно што се од њих очекује, а нису у могућности да нађу подесан изговор, дешава се да изрекну своје намере. Бејкон посредника зато подучава да се послужи и том техником како би сазнао шта су веродостојне намере (интереси и циљеви) страна.

Познавањем циљева страна медијатор је у стању да их увери како све што предузима чини у њихову корист. Бејкон није имао заблуде да посредник мора, како би успешно процес медијацијског управљања привео споразуму, познавати и слабости и недостатке страна и користити се њима. Стране је могао застрашити стављањем у изглед да им се у случају непостизања споразума могу остварити најмрачније бојазни, или да могу бити најнепосредније погођене управо тамо где су најнемоћније или најрањивије. Медијатор, у анализи коју потписује Бејкон, јесте интервенциониста који манипулише како би остварио успех у процесу управљања који води. Манипулише странама како би код њих створио спремност да се споразумеју око решења које им је прихватљиво. Користи се у томе и њиховим предностима и слабостима. Познавање страна посреднику је полуга за омекшавање њихових непомирљивости, као што

му је то познавање и употреба њихових односе изван самог оквира медијације.

Познавање пријатеља страна тако олакшава медијатору да утиче на њихово споразумевање. Може се у томе ослањати на притисак. Притисак на пријатеље страна посредник врши како би их они додатно убеђивали у разборитост споразума. Може страна предочавати да их пријатељи неће подржати ако пропусте прилику за споразум, и да на пријатеље не могу рачунати у случају настанка погоршаних околности после изгубљеног споразума. Скретање пажње пријатеља странама да ће, уколико буду тражили пријатељску подршку, она изостати ако се споразум пропусти, може посреднику учинити лакшим посао њиховог привођења заједничком договору. Могуће је медијатору да се послужи и уверавањем страна да раде против себе, а за рачун циљева својих пријатеља. Зато Бејкон сваком посреднику саопштава вид онога што би могао бити радни мото њиховог посла, а гласио: «Познај пријатеље страна!», међу којима вршиш медијацију, јер њима «на тај начин владаш» (Васон).

ДЕТЕРМИНАНТЕ МЕДИЈАЦИЈЕ

Бејкон белодано јасно предочава да медијација неће бити бирана као начин решавања сукоба уколико је моћ страна изразито асиметричана. Проблем асиметрије исказао је и у непогодности да изабрани посредник буде лице које «својом појавом изазива уважавање, што је обично случај код потчињених» (Васон).

Медијација има изгледе да буде окончана успешно уколико становишта страна нису претерано отврдла. Осетљиви су случајеви посредовања када се стране окорело држе себичних захтева и одбијају чињене покушаје утицања да их промене. Бејкон саопштава да посредник мора трезвено процењивати колико простора постоји за његов утицај на стране да изађу из рова својих становишта. Медијатору припада обавеза да оцени колико простора постоји да сукобљене стране покрене једну другој у сусрет јер «поглед на држање сабеседника може човека усмерити колико далеко да иде».

Медијација садржи, у схватању сукобљених страна, вид покушаја решавања сукоба којим им помаже да дођу до споразумног решења, а не наметнутог. Стране прихватају медијацију зато што су уверене да им тај начин решавања сукоба јемчи сачувану пуну слободу одлучивања о исходу преговарања у чијем успостављању, вођењу ка споразуму и настојању да се споразумно решење нађе

учествују. Медијатор се ту налази, у том процесу, обавезан да им у свему претходном у шта верују помаже. Обично се претерано истиче да је предност медијације као начина управљања процесом преображаја или решавања сукоба у томе што решење до којег се њоме дође није обавезујуће, нити се странама може наметнути. Већ Бејкон наглашава ову пресудну разлику у бирању медијације говорећи да «човек хоће да задржи себи слободу било да одбије, или да попусти».

Упореди ли се ставови о медијацији које је Бејкон изнео, и данашња становишта о стању узајамних деловања сукобљених страна када је посредовање најпогоднији начин управљања решавањем њиховог сукоба, неће се наћи много напредујућих новина. Медијација је најпогоднији начин управљања решавањем сукоба у коме ниједна од страна нема премоћ. Непобитно стране имају ушанчене интересе и «тврде» преговарачке позиције. Када не би било тако могле би и саме да покушају да свој конфликт реше.

Најчешћи разлог што сукобљене стране одбијају да успоставе непосредне преговоре, како би саме покушале да нађу решење за свој сукоб, је што одбијају да узајамно признају или легитимитет или супротстављене захтеве које имају. Разлика која је данас све пресуднија за улогу посредовања и њене учинке јесте поступно одустајање од становишта да стране у сукобу она «ни на шта не обавезује», да их не сили, нити приводи решењу и да су сасвим слободне да одбију свако решење које се појави у процесу медијације.

Све чешће се истиче да медијација обавезује стране да нађено решење морају прихватити, или да обавезује и ону страну која га одбија уверена да је то «нерешење», будући да је њој неприхватљиво. Ово померање у схватањима од медијације као начина решавања сукоба који у целости чува пуну слободу страна да нађено решење одбију као неприхватљиво, ка медијацији као форми обавезујућег споразумевања брише већ ионако порозне границе схватања посебности различитих начина управљања сукобима. Одавно су опкорачене некадашње одељујуће границе између добрих услуга, медијације, концилијације, анкете. Медијација почиње да се због истицања неопходности примене решења проистеклог из ње, било да су стране доведене у непосредне преговоре или не, приближава обавезности на прихватање решења које је суштински нашао посредник.

Уверење, све снажније изречено, је да иза те промене не стоји нека наводна расплнутости схватања суштине посебних начина управљања конфликтима, већ, узајамно допуњавање и интегрисање раније одвојених, а суштински неодојивих начина управљања њима који су нужним за постизање решења. Посебно се истичу главосови у прилог обавезног спровођења решења постигнутог посредовањем, без обзира на противљење или несагласност неке или свих страна у сукобу. Темељ је аргумент да су се стране допуштајући међусобни сукоб лишиле могућности да иједна од њих задржи за себе слободу одлучивања и одређивања исхода медијације.

Извесно да је све уочљивије удаљавање од некада проширеног уверења у неограничену слободу страна да одбију резултате медијације. Неки држе да је то исправно кретање ка успостављању делујућег међународног поретка. Други истичу да је и такво мењање схватања и праксе посредовања прилог поразном обрушавању међународног права постављеног на начелима суверене једнакости и независности држава. Откривају у позадини овог помака насиље моћи које је интересом светског мира и стабилности само огрнуло тело доминирања принудом тобожњих «империја по позиву».

МЕДИЈАЦИЈА И ИЗБОР МЕДИЈАТОРА

Могуће је јасније видети, у два велика спора везана за избор посредника, промену оне стране једначине схватања улоге медијације као процес управљања сукобом ка његовом преображају, а дугорочно и решавању уз помоћ треће стране, где сукобљене стране немају сачувану потпуну слободу да одбију посредничково решење, иако нису сагласне са њим. Обично се и једно и друго проблемско клупко одмотава једним питањем: ко би био најбољи посредник у неком сукобу?

Посредник, као интервенишућа страна у једном сукобу, неће бити једнако прихватљив његовим учесницима. Тако је и када га предлаже нека од страна, и када се неко ван сукобљених страна појављује намеран да предузме посредовање. Примедбе на личне особине могућег медијатора, или неко његово раније деловање, често може износити или само једна сукобљена страна, или све. Међутим, најчешће су овакве примедбе само покриће за кључни отпор према покушају тражења споразумног решења. Суштинске примедбе тичу се моћи коју посредник има, да странама или некој од страна, наметне решење које она, или оне налазе неприхватљивим.

Обимна је литература о особинама савршеног или успешног медијатора . Посредник се држи за битну особу зато што у медијацији сукоба држи његово «решење» у рукама. Узима се да способан и вичан посредник, обдарен и нарочитим личним особинама и искуством, може направити пресудни прелом од рата у мир. Бејкон је, у основи, поставио листу особина беспрекорног посредника. Она, уз нешто ситних разлика и ослобођена архаичног језика његовог доба, остаје на снази. Посредник који постиже успех, наводи Бејкон, најбоље је да буде човек обичног кова «зато што ће највероватније извршити оно што му је поверено и повратно веродостојно извести о исходу» (Васон).

Посредник мора бити и некористољубив. Није нужно само да буде непристрасан, ослобођен предрасуда према странама, или природи и узроцима сукоба, како се често редукује овај захтев. Некористољубље, непоткупљивост, како добрима тако и славом, испостављено је као особина успешном посреднику. Бејкон то наглашава, налазећи да неће бити успеха посредовању у којој преговорима помаже особа «спретна да из посла другог човека подеси штогод себи на ползу» (Васон).

Сваки сукоб је особен. Сваки има своје корене. Сваки има себи својствену динамику. Различити сукоби се морају решавати на различите начин. Отуда посредник мора поседовати и скуп особина које погодују решавању одређеног типа сукоба и у његовом одређеном добу, извесној фази његовог «животног циклуса». Према узроку, странама, зрелости сукоба посредник мора развити и приступ којим ће управљати доласком до његовог решавања. Овај захтев за избор погодног посредника Бејкон је срочио као налажење особа које су «подобне послу за које их узимаш» (развијању одређеног приступа посредовању) и «такве који су подесни за саму суштину» (погодних за одређени тип посредовања примерен природи сукоба).

Одавно је познато да успех рађа успех. Зато и Бејкон препоручује да за посредника треба бирати лице које је стекло и искуство, и доказало се у ранијим случајевима посредовања довођењем страна до постизања споразума. Опробан и успешан посредник може бити део успеха покушаја медијације. Посредници познати по својим резултатима, они који су, како Бејкон каже «имали среће и већ се успешно огледали у повереним пословима» (Васон) вероватније ће и у посредовањима нових сукоба успешније управљати прегово-

рима ка остваривању њиховог преображаја или решавања. Уплив на исход, у овом случају, врши претходни успех посредника јер «храни поуздање, а они ће се упињати да сачувају своју течевину угледа» (Васон).

Посредник према овако постављеном разумевању нема ниједан други пожељан исход посредовања, исход за себе или свој исход. Једино што њега у управљању води је циљ успешног окончања посредовања. Истина, не ни наметањем, ни принудом на решење које сматра да је подобно за стране, или да погодује њему, односно да је њему «на ползу» (Васон). Околности се мењају када посредник мора оствари и системски исход, односно направити «ползу» одржању или промени постојећег дипломатског система, очувању или поступној измени међународног поретка. Бејкон се не бави том бригом. Она више заокупља данашње посреднике.

ДЕТЕРМИНАНТЕ МЕДИЈАЦИЈСКИХ ПРИСТУПА

Може ли се у кратком, а аналитички пребогатом есеју, чији је аутор Франсис Бејкон, наћи и анализа самог тока медијације?

Бејкон је тек пустио нешто светла и на тај чинилац структуре медијације. Направио је, при томе, разлику између оних случајева медијације за чији је почетак нужно испунити одређене предуслове и оних случајева који захтевају само добру припрему.

Посредник као «менаџер» процеса управљања споразумевањем страна, које мора да започне и успешно закључи, дужан је да себе добро припреми за посао и прилагоди терен на коме ће га обављати. Не би смео полагати наде у брзину, нити очекивати било какве изненадне продоре. Мора предвидети могуће застоје и укопавања страна у супротне позиције. Нужно је да буде приправан за разнородне покушаје ометања његовог рада на приближавању циљева и интереса непријатеља у сукобу.

Унапред, Бејкон, сваком медијатору предочава да ће много труда уложити у остваривање споразумевања страна. Укључио је у њега и припремљеност на издржавање маневара осујећивања када се њихова сагласност, наизглед на дохват руке, изненада расплине и посао се «врати на почетак». Уместо очајавања, посредник унапред свесно мора преузети свој посао управљача процесом споразумевања страна, упозорен да «у свим тешким преговорима човек не може очекивати да истовремено и сеје и жање» (Васон).

Како би се лакше носио са изазовима многог и дугог «сејања» међу странама, а на крају пожњео успех њихове сагласности, Бејкон понавља добро познато дипломатско правило, које и разликује политичара од дипломате у преговорима и посредовањима. Истакнуто, у контексту медијације, правило би гласило да «ваља припремати ствар, како би поступно сазрела» (Васон). Медијатор који се темељито припреми и темељно припрема постизање споразум, однеговаће добром припремом и поступношћу рада успех процеса медијације. Истрајношћу и поткованошћу, пре ће успети, него ако верује у спектакуларни успех своје домишљатости и брзо закључење посла.

Уколико посредовање започиње без нужног испуњавања претходних услова медијатор ће управљати њеним током усмеравајући стране да од ивичних ствари иду поступно ка суштини. Уколико се пође од техничких питања, од мање значајних ствари, већа је вероватноћа да започети процес споразумевања неће бити одмах заустављен сукобљавањима око суштинских захтева и опречних решења страна. Бејкон види више изгледа за споразумно решење уколико се иде поступно од мање спорних, или неспорних питања ка тежим и спорнијим. Зато и каже да је «боље изокола испипати особу са којом се преговара, него се изнебуха устремити на суштину». Медијатор има могућност да на овај начин управља процесом споразумевања страна. Лежи на њему да непријатеље држи на почетном «испипавању» изокола, на «тестирању», без пуштања да истакну одмах непомирљиве предлоге који ће их само учврстити у уверењу да је споразум неизводљив, а сукоб нерешив.

Када се обави изношење ставова, посредник је додатно у прилици да води започете преговоре редоследом који даје више изгледа за споразум. Бејкон види да тај редослед треба да успостави полазећи од оних питања око којих ниједна страна није постигла оно што је желела. Издвајање за почетак споразумевања свих чинилаца око којих стране могу да направе уступке, помаже управљању процесом преко давања, односно излажења страна једних другима у сусрет уступцима. Мање спорна питања, око којих ниједна од њих није добила шта жели и чему тежи, олакшавају посреднику да их води ка споразуму. Страхиви страна да не уступе превише, а добију премало, нису ни у том случају сасвим отклоњени.

Уколико се медијатор држи наука који је оставио Бејкон, да је «боље преговарати са људима пуним прохтева, него са онима који

су постигли оно што су хтели», боље ће помоћи странама да пређу од мање спорних на најспорнија питања. Биће кроз већ обављене размене уступака привикнути да није могуће да достигну оно што желе, уколико и остали не остваре своје жеље. Ово «старо» знање о могућем начину савладавања тешкоћа дистрибутивног или позиционог (*баргаининг*) типа преговарања може бити од користи данашњим посредницима, сажимајући у мало речи савремене томове написане о истој ствари.

Посредници, пре него што успеју да покрену процес медијације, наилазе, у већини случајева, на околности које захтевају да се створе неки претходни услови како би на свој начин преузели управљање сукобом ка његовом преображају или решавању. Сукобљене стране често могу постављати претходне услове да би уопште прихватиле медијацију. Постоји поред таквих и читав низ објективних предуслова који морају бити испуњени за почетак посредовања. Првенствено морају бити обезбеђени поуздани услови прекида насиља како би се медијација могла неометано одвијати. Обезбеђивање примирја и престанак сукобљавања страна у интензивним (насилним) конфликтима нужни су за почетак и одвијање посредовања.

Медијација, најчешће, неће почети уколико стране нису раздвојене, или нису прихватиле неку врсту обавезе о обустави непријатељстава. Некада је потребно и да су доказале да је прекид оружаних дејстава одржив и трајан. Осигурање да је насиље међу странама сведено на најмању могућу меру, предуслов је да се посредовање одвија без притиска неповољних прилика изван свог оквира. Уколико би се медијација предузела у условима непрекинутих насилних деловања страна, насиље међу њима би онемогућило настојања да се сукоб споразумно решава. Неочекивана избијања масовног насиља нужно је да буду сведена на најмању могућу меру. Мада случајеви озбиљних оружаних инцидената нису ни тада искључени, нити спречени, мање је вероватно да могу нарушити започињање и одвијање процеса медијације. Стране увек могу покушати да осујете медијацијске напоре покретањем насиља. Зато је претходно отклањање прилика да сукобљене стране интервенишу покретањем насиља у медијатизовани процес споразумевања, услов без кога га није разборито започињати.

Стране, у прихватању или медијације или медијатора, или и једног и другог, умеју да захтевају испуњавање извесних услова за

давање свог пристанка. Најчешће је то део њихове стратегије ометања предузимања посредовања. Када је не могу осујетити, тражење испуњавања предуслова служи им за добијања извесних уступка у замену за њено прихватање. Обично траже узвратне уступке који би им обезбедили почетну предност у предстојећем процесу медијативаних преговора. Бејкон је нашао да треба одбити претходно условљавање посредовања упорним аргументовањем.

Одвраћање од условљавања поставио је као нужно. Посредник мора истрајно вршити убеђивање док не постигне да страна која условљава схвати како оно што тражи да буде испуњено да би прихватила посредовање, «не може разумно захтевати» (Васон). Проспективни посредник се мора доказати управо одбијањем да претходно прихвати испуњавање услова како би уследило прихватање његове медијације. Неколико стратегија аргументације може се наћи језгровито описано у редовима есеја « Of Negotiating ».

Бејкон предлаже да се страна, или стране у неоснованост испуњавања тражених услова увере аргументом како је «природа саме ствари таква да то не допушта» (Васон). Уколико једна, или све остају упорне у захтевима, треба их суочити са аргументом да ће за испуњавање њиховог услова морати узвратно да испуне неки други услов осталих страна или посредников «јер нешто мора претходно њему бити учињено» (Васон). Уколико страна или стране не схвате да прихватањем предлога садржаног у претходном аргументу већ улазе у споразумевање, него остају упорне у тражењу да се испуни једино услов које оне постављају, Бејкон налази да је убеђивање могуће наставити предлагањем да од свог услова одустану, јер ће им или друга страна или посредник бити једном потребни у неком тренутку. Одустајање стране од условљавања тако што ће се «убедити друга страна да ће њој бити потребан уступак у некој другој ствари» обезбеђује се стављањем у изглед будуће заштите од условљавања. Предочава се тада страни давање подршке у околностима када њој могу бити постављани услови које није спремна да испуни пре него што започне споразумевање. Бејкон је рачунао и на уверљиву снагу аргумента части у убеђивању страна, или стране да одустане од условљавања пре почетка споразумевања. Верујући како би страна или стране позивањем на доказивање достојанства биле спремне да одустану од постављања претходних услова и захтевања да буду испуњени, Бејкон прилаже посреднику употребу наредног аргумента. Треба предочити представнику стра-

не (или представницима страна) како ће одустајањем од тражења испуњавања претходних услова показати «да га треба држати чистијим човеком» (Васон).

Када је и ова препрека савладана и вододелничко одредиште, или раскрсница до посредовања пређена могуће ју је предузети и започети процес посредованог преговарања. Тада ће се у жижи наћи питање како да медијатор управља процесом споразумевања непријатељских страна о преображају њиховог сукоба или његовом решавању и решењу. Медијатор као управљач тог процеса мора одреди свој управљачки приступ којим ће стране водити до њима прихватљивог споразума о изласку из сукоба у коме се налазе.

МЕДИЈАЦИЈСКИ ПРИСТУПИ

Претежно занимање за медијацију у међународним конфликтима заузима класификовање типова, стилова и стратегија медијације или медијацијских приступа.

Неподударности у разврставању медијацијских приступа често и упућенима отежавају кретање кроз шуму различитих класификација. Нема ни опште прихваћене, ни најпронициљиве класификације које би се у основи држало. Бејкон може и овде бити од помоћи. Заметак прве класификације медијацијских приступа препознатљив је у његовој језгровитој расправи. Занимљиво је да се из обзора његовог разврставања долази до једне данашње класификације. Његово разврставање поседује високи степен сличности са овим данашњим, обрађеним у првом делу излагања.

Наиме, Бејкон као мерило избора најпогоднијег посредника користи природу медијацијског посла и примерени начин да се обави. Оба чиниоца обухваћена су у истој савременој класификацији типова медијација, стилова, стратегија или медијацијских приступа. Стари текст дао је нови материјал за прављење још једног моста изласка на терен данашњице. Олакшао је и прегледнији избор погодне класификација међу садашњим различитим понудама које су у промету.

Може се разабрати како иза препоруке бирања «озбиљних људи за озбиљно расправљање» Бејкон говори о типу медијације, или медијацијском приступу данас издвајаном као тип или стил формулисања, односно означаван типом медијације као формулисања (*formulation*). Једнако се иза предлагања «лепореких за убеђивање» може препознати данашњи тип или стил олакшавања, односно тип

медијације као олакшавања (*facilitation*). Када Бејкон истиче да треба бирати «веште људе за испитивање и посматрање» близак је истицању оних особина и деловања посредника које данас захтева издвајани тип или стил манипулацијске медијације, односно медијацијски приступ називан манипулацијом (*manipulation*).

Истакнутније од помена у данашњој теорији и истраживањима, Бејкон говори о још једном типу посредовања или медијацијском приступу. Ради се о посредовању ради споредних учинака, а не ради преображавања или решавања сукоба споразумом страна. Пренебрегнут данас у класификацијама медијацијских приступа, због посебног моралног обола обавези медијације, посебан тип посредовања који још Бејкон препознаје, могао би се назвати *медијацијом ради споредних учинака*. Постало је недопустиво, чак и теоријски, према општој усредсређености на питање како постићи успех у решавању сукоба, отворати питање намере посредника да предузима и прихвата се посредовања у намери да она не доведе до решења. Логички се чини неодрживим да посредовање, узимано као начин управљања, буде преузимамо ради постизања неуспеха. Парадокс те врсте само је привидан.

Предузимање посредовања не зато да би се управљало сукобом ка његовом преображају, него да би се сукоб преобразио до тачке пружања оправдања за предузимање других врста његовог решавања, на пример решавања принудом, или успостављањем решења супротног постојећим међународним нормама, правилима и обавезама – у доба када претња силом, и употреба силе морају бити међународно одобрени да би били легитимни – није ништа ређе заступљено него у доба када је Бејкон писао свој есеј. Литература изокола или ивично додирује ово питање. Понекад га поставља у оквир испитивања преокретања посредовања из средства у циљ унутрашње и спољне политике држава које предузимају медијацијске покушаје (Touval: 2002, 2003). Бејкон је, чини се, директнији у обавештавању да посредовање може бити предузимамо ради споредних учинака. Предложио је да се за посредника, ради остварења тог циља медијације – управљања преговарањем ради постизања неког другог циља, а не споразума међу странама – нађу «тврдоглави и људи мањкаве памети за посао кога се сам желиш ослободити» (Vason).

Посредовање предузето ради споредних учинака, слично преговорима вођеним ради споредних учинака (Iklé, 1964) није иза-

шло из управљачке улоге преображавања сукоба. Само су му промењени параметри у таквим околностима. Посредник, или треће стране заинтересоване за исход а изван процеса, тада чине све да стране не постигну споразумно решење. Потребно им је то како би, потврђујући нерешивост конфликта мирним путем, извеле из његовог решавања све споразумне начине подстицања споразумевања страна. Доказујући одсуством споразума да су све могућности мирног решења сукоба исцрпљене, стране заинтересоване за споредне учинке медијације постигле су свој циљ. Произвеле су услове за увођење, у решавање сукоба, средства интервенције другачија од мирних и опречна циљу споразумног решења које заједнички постигну сукобљене стране. Новим средствима, другачијим од посредовања, посредници су препустили принуди и насиљу управљање сукобом до његовог решења. Решење, које ће после оваквог управљања конфликтом уследити, по правилу, биће оно које одговара посреднику способном да на њега принуди неког или све његове учеснике средствима другачијим од посредовања.

Могуће је да се медијација предузима, или покреће не ради управљања налажењем заједничког споразумног решења за сукоб страна које у њему учествују, него и ради откривања намера неке од њих, или свих њих. Извесно је да ће бити и случајева посредовања вођених у циљу посредничког помагања непријатељским странама да преобразе свој сукоб или га трајно окончају заједничким налажењем споразума који им је прихватљив. Међутим, уколико се посредник суочи са споразумом прихватљивим странама у сукобу, а неприхватљивим њему, може се, а често и мора, решити да подрије споразумевање. Тиме сукоб пребацује у нову путању. Преласком на њену трасу можда неће остварити себи погодно решење конфликта, али ће онемогућити једну или све сукобљене стране да остваре иједан пожељан исход за себе. Посредовање ради споредних учинака могу започети у таквим намери било стране, било посредник. Она се може изврћи у овај тип медијацијској приступа посредника током процеса посредовања, нарочито ако се суочи са изгледним заједничким споразумом страна који би учинио неприхватљивим исходе медијације за њега.

Савремена трочлана класификација стилова, или типова медијација, или медијацијских приступа, коју је као свој највиши сазнајни домет поставила прескриптивна теорија, а чији је рани корен нађен већ у направљеном покушају Франсиса Бејкон да уопшти

знање свог доба о посредовању, показује да није битније надишла његов резултат.

ЗАКЉУЧАК

Одређеним врстама конфликта, одређеним улогама датим медијацији, одређеним нормама под чијим кровом нађено решење неког конфликта мора бити, одређеним укрштеним деловањима различитих медијацијских култура страна сигурно да боље погодују, јер успешније управљачке циљеве задовољавају, поједина поступања и приступи посредника. Зато нема најбољег, унапред познатог и свуда примењивог типа посредовања. Има најбоље сређеног знања природе и важности начела решавања међународних сукоба у процесима медијације, што је најбољи од свих приступа медијацији.

Дипломатска теорија, зато што располаже сређено потврђеним знањима о природи и важности начела медијације у процесима преображавања и решавања сукоба, разложно је место за отклон од слабости прескриптивне теорије закупљене прописивањем најбољег типа медијације, као и за разумевање да међународна медијација није само проблема избора најбољег медијацијског приступа.

Знање природе и важности начела међународног посредовања у међудржавним и интернационализованим унутрашњим сукобима садржано у дипломатској теорији поуздано може помоћи у избору посредника и посредницима у опредељивању за она поступања и приступе који имају највеће изгледе да доведу, ако не до окончања огорченог и окорелог сукоба, онда до његовог мирног преображаја у стање без насиља. Стога се знање природе и важности начела међународног посредовања држи за најбољи од свих медијацијских приступа. Налази се да дипломатска теорија овим захтевима сазнајно најподогније може одговорити, те да у њу треба узглобити алтернативну теоретизацију међународног посредовања у међудржавним и интернационализованим унутрашњим сукобима.

Грађење замене прескриптивној теорији и то у алтернативној теоретизацији медијације узглобљеној у дипломатској теорији непобитно мора савладати озбиљне препреке. Најтежа од таквих препрека је један део постојеће понуде сазнајног производа дипломатске теорије о посредовању. Због тог једног дела данашњег сазнајног производа пут до узглобљења међународног посредовања у дипломатску теорију скопчан је са бројним отпорима. Међутим, он не би смео заклонити постојање објашњења природе и начела

решавања сукоба у процесима посредовања која су у њој подигнута на разложној подлози, развијаној још од раног раздобља успостављања у Европи. Модерна дипломатска теорија стицала је од Френсиса Бејкона знања о том предмету. Ово мисаоно наслеђе потиснуто је и занемарено, иако је плодно. Ради обнављања и потврђивања знања о природи и начелима решавања сукоба у процесима посредовања која садржни дипломатска теорија потребно је остварити повремено враћање увида у њено мисаоно наслеђе.

ЛИТЕРАТУРА:

- Adcock F. E., Mosley, D., *Diplomacy in Ancient Greece*, New York: St. Martin's Press (Palgrave Macmillan), 1975.
- *Amarna Diplomacy: The Beginning of International Relations* (eds. Cohen R., R. Westbrook) Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2000.
- Bacon, F., XLVII «Of Negotiating», *Essays, Civil and Moral*, The Harvard Classics: 1909–14.
- Barston, Ronald Peter, *Modern Diplomacy* (3^d edn.) New York: Pearson Longman, 2006.
- Bercovitch, Jacob, *Social conflicts and third parties: Strategies of conflict resolution*, Boulder, CO: Westview Press, 1984.
- Bercovitch, Jacob, «Introduction: Putting Mediation in Conflict», *Studies in International Mediation* (ed. Jacob Bercovitch) Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002: 3-24.
- Bercovitch Jacob, Jeffrey Z. Rubin, *Mediation in international relations*, New York: St. Martin's, 1992.
- Bercovitch, Jacob (ed.) *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*, Boulder, Colorado, London: Lynne Rienner, 1996.
- Berman, Maureen R., Joseph E. Johnson (eds.) *Unofficial Diplomats*, New York: Columbia University Press, 1977.
- Berridge, G. R., *Diplomacy: Theory and Practice* (3^d edn.) Houndmills, Basingstoke, Hampshire / New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Brown D., «Divorce and Family Mediation: History, Review and Future Directions», *Conciliation Courts Review*, 20 (1982): 1–34.
- «Born to mediate», *Mediation*, 1989.
- Boutros-Ghali, B., *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peace-making and Peace-keeping*, New York: United Nations, 1992.
- Bull, Hedley, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: The Macmillan Press Ltd., 1977.
- Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, *Preventing Deadly Conflict: Final Report*, 1997.

- *Civil wars, insecurity, and intervention* (eds. J. L. Snyder., B. Walter) New York: Columbia University Press, 1999.
- *Comparative peace processes in Latin America* (ed. C. J. Arnson) Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 1999.
- Crocker C. A., *High noon in Southern Africa: Making peace in a rough neighborhood*, New York: W. W. Norton, 1992.
- Crocker, C. A., F. O. Hampson, P. Aall, *Taming intractable conflicts*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 2004.
- Der Derian, James, *On diplomacy: A genealogy of Western estrangement*, Oxford: Basil Blackwell, 1987.
- Diamond, Louise, John McDonald, *Multi-Track Diplomacy: A Systems Approach to Peace*, West, Hartford, Connecticut: Kumarian Press, 1996.
- Dixon, W. J., «Third party techniques for preventing conflict escalation and promoting peaceful settlement», *International Organization* 50, 4 (1996): 638–681.
- Druckman, D., C. Mitchell (eds.) *Flexibility in International Negotiation and Mediation*, London: Sage, 1995.
- Druckman, D., «Negotiating in the International Context», *Peacemaking in International Conflict* (eds. W. I. Zartman, J. L. Rasmussen) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997.
- Fisher, R. J., «The third party consultant», *Journal of Conflict Resolution* 16, 1 (1972): 67-94.
- *Grasping the nettle: Analyzing cases of intractability* (eds. C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 2005.
- Iklé Fred C., *How Nations Negotiate*, New York: Harper & Row, 1964.
- Haig, Alexander M., Jr., *Caveat: Realism, Reagan, and Foreign Policy*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1984.
- Hall M., Jönsson C., *Essence of Diplomacy*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire / New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Hampson, F. O., «The Risk of Peace: Implications for International Mediation», *Negotiation Journal*, (January 2006): 13–30.
- *Herding cats: Multiparty mediation in a complex world* (eds. C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1999.
- Hume, C., *Ending Mozambique's war: The role of mediation and good offices*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1994.
- Jones, Deiniol L., *Cosmopolitan Mediation? Conflict Resolution and the Oslo Accords*, Manchester: Manchester University Press, 1999.
- Kissinger, Henry, *Years of Upheavel*, Boston, Mass.: Little Brown, 1982.
- Kriesberg, L., S. T. Thorson (eds.) *Timing the De-Escalation of International Conflicts*, New York, Syracuse: Syracuse University Press, 1991.

- *Managing global chaos: Sources of and responses to international conflict* (eds. C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1996.
- *Peacemaking in international conflict: Methods and techniques* (eds. I. W. Zartman, J. L. Rasmussen) Washington, DC: United States Institute of Peace, 1997.
- Princen, Thomas, *Intermediaries in International Conflict*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1992.
- *Resolving international conflict: The theory and practice of mediation* (ed. J. Bercovitch) Boulder, CO: Lynne Rienner, 1996.
- Rothchild, D., D. A. Lake, *The international spread of ethnic conflict: Fear, diffusion, and escalation*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998.
- Rouhana, N., H. C. Kelman, «Promoting joint thinking in international conflicts», *Journal of Social Issues* 50, 1 (1994): 157-178.
- Satow, E., *A Guide to Diplomatic Practice* (2nd rev. edn.) London, New York: Longmans, Green & Co., 1922 (2 vols.).
- Sisk, T. D., *Power sharing and international mediation in ethnic conflicts*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1996.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, «Разумевање међународне медијације узглобљено у дипломатску теорију», *Политичка ревија* 16, 2 (2008): 647-665.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, «Formulación, facilitación, manipulación - ¿Qué modelo de mediación es el mejor?», *El papel de la mediación en los conflictos internacionales, Primer seminario serbio-español*, Belgrado, 2007 (ed. Anna Balletbò y Radmila Nakarada) Belgrado, La Fundación Internacional Olof Palme y Universidad de Belgrado - la Facultad de Ciencias Políticas, 2008: 19-30.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, «Формулисање, олакшавање, манипулација – који је медијацијски приступ најбољи?», *Улога посредовања у међународним сукобима, Први српско-шпански симпозијум, Београд 2007* (приед. Радимила Накарада и Ана Баљетбо) Београд: Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Фондацион Интернационал Олоф Палме, 2008: 17-29.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, «Посао који чека: боље везивање теорије и праксе посредовања у међународним сукобима», *Годишњак 2007, I, 1* (2007): 316-340.
- Touval, Saadia, «Mediation and Foreign Policy», *International Studies Review* 5, 4 (2003): 91–95.
- Touval, Saadia, *Mediation in the Yugoslav Wars*, New York: Palgrave, 2002.

- Touval, Saadia, I. William Zartman, «Mediation in international conflicts», Mediation Research (eds. K. Kressel, D. G. Priuitt) San Francisco, Calif.: Jossey-Bass, Inc., 1989: 115-137.
- Touval, Saadia I. William Zartman, «Mediation on Theory», SAIS Papers in International Affairs 6, Boulder, Co.: Westview Press, 1985: 7-17.
- Touval, Saadia, I. William Zartman (eds.) International Mediation in Theory and Practice, Boulder, Co., London: Westview, 1985.
- Wall, A. J, Jr, J. B. Stark, R. L. Standifer, «Mediation: A Current Review and Theory Development», The Journal of Conflict Resolution, 45, 3 (Jun., 2001): 370-391.
- Zartman, I. W., Saadia Touval, «International mediation: conflict resolution and power politics», Journal of Social Issues 41, 2 (1985) 27-45.
- Zartman, I. William, Ripe for resolution: Conflict and intervention in Africa, New York: Oxford University Press, 1989.
-

Jelica Stefanovic-Stambuk

KNOWLEDGE OF THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE PRINCIPLES IN SOLVING CONFLICTS IN THE PROCESS OF MEDIATION: THE BEST OF ALL MEDIATIVE APPROACHES

Summary

Author wrote about the knowledge of the nature and importance of the principles in solving conflicts in the process of mediation, with a retrospective view on a prescriptive theory of international mediation. The author distinguished three types of the mediation, in particular putting accent on the manipulative type of the mediation. The author also made definition of the mediation in the field of diplomatic theory, including important determinants and mediative approaches.

Key Words: diplomacy, mediation, prescriptive theory...